

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Planı, Niteliği ve İptaline İlişkin Gerekçeler

Ankara Historic City Centre Restoration Site Conservation Plan, its Characteristics, and Rationales for its Revocation

Mehmet TUNÇER

Prof. Dr., Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara
mehmettuncer56@gmail.com

Öz

Bu çalışmada, çeşitli sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliđi'ne (TMMOB) bağlı meslek odaları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na karşı açılan davalarda uyumsuzluk konusu edilen Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları ile planlanan yörenin tümünün çevre, ulaşım ve trafik gibi ilişkileri; plan bütünlüğü bağlamında kapsamlı bir biçimde ele alınarak, koruma-ıslah planlaması esasları ve kamu yararı açısından değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda; Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı ve Plan Notları; yenileme alanı, sit alanı, koruma alanı, etkileşim ve geçiş alanı ve tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklar gibi hususlar açısından irdelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Ankara, Ulus tarihi kent merkezi, Koruma planı, Yenileme alanı, Dönüşüm, Ulus Meydanı

Abstract

This is a comprehensive evaluation of the 1:5000 Ankara Historic City Centre Restoration Site Conservation Master Development Plan and the 1:1000 Conservation Implementation Plans, which have become a matter of litigation against the Ankara Metropolitan Municipality, filed by various non-governmental organizations, universities, the Union of Chambers of Turkish Architects and Engineers (TMMOB) and public institutions; in terms of the environment, transportation and traffic as regards the entirety of the planned location, and the integrity of the plan, based on conservation-reclamation planning essentials and public interest.

Thus the Ulus Ankara Historic City Centre Restoration Site Conservation Master Development and Implementation Plan and Plan Notes as ratified by the Ankara Metropolitan Municipality and Conservation Board, are examined in this context in terms of restoration site, protected site, conservation site, interaction and transition sites and historic and cultural properties.

Keywords: Ankara, Ulus historic city centre, Conservation plan, Restoration site, Transformation, Ulus Square

Giriş

Ankara, günümüze kadar özgün ve önemli planlama kararlarına sahne olmuş, bu kararlar doğrultusunda üretilen yapılar ve kentsel mekânlar ile günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur. Ankara'nın önemli odaklarından birisi olan Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılaşma süreci geç Osmanlı Dönemi'nde başlamış, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) devam etmiş, daha sonra 1950'lerin toplumsal ve ekonomik koşullarına uygun dönüşümün özelliklerini taşıyarak sürmüştür. Bu süreç sonucunda Ulus Meydanı, 20. yüzyıl boyunca Türkiye'de üretilen yapı çevrenin farklı mimarlık anlayışlarını barındıran ve sergileyen bir bölge olarak önem kazanmıştır. Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar, kültürel kimliğin ve kent belleğinin önemli bileşenleri olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

2004 yerel seçimlerinden itibaren Ankara'da yerel yönetimce gerçekleştirilen plan ve projeler kent belleğinin önemli bileşenlerini her geçen gün yok olma tehdidiyle karşı karşıya bıraktığı kaygısını artırmaktadır. Bu kaygıları artıran son gelişmelerden biri de Ulus'un "yenileme alanı" olarak ilan edilmiş olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, Ankara Tarihi Kent Merkezi (Ulus ve çevresi) Yenileme Alanı Koruma İmar Planı'nın iptal sürecini ve yenileme alanı için hazırlanan koruma planı kararlarından yola çıkarak, iptale neden olan teknik, hukuksal gerekçeleri vermek ve yapılmak istenen uygulamaları anlatmaktır.

Ankara 10. İdare Mahkemesi, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan ve Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile uygun bulunan; Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.06.2007 tarih ve 1619 sayılı kararı ile onanan, Ulus tarihi kent merkezi ve çevresini içeren Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları ve eki Plan Notları'nın yürütmesinin durdurulmasına ve iptaline karar vermiştir (Ankara 10. İdare Mahkemesi, 2008).

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planının Yasallığı ve Niteliği

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin (2005) amaç bölümünde; "...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulla-

rınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore..." edilmesine ilişkin usuller belirlenmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi 15.07.2005 tarihinde, 5366 Sayılı Kanun uyarınca, Ulus'un da içerisinde bulunduğu Ankara tarihi kent merkezini "Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı" olarak ilan etmiştir¹ (Şekil 1). Bu alan sınırı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.07.2005 tarih ve 1964 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Yenileme alanı sınırı belirlenirken; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu'nun 954 sayılı kararı ile uygun bulunan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı ile aynı kurulun 9280 sayılı kararı ile uygun bulunan Ankara Eski Kent Dokusunun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Koruması Projesi'nin, plan onama sınırları, "yenileme alanı sınırı" olarak kabul edilmiş ve bu sınır Bakanlar Kurulu'nun 2005/9289 sayı ve 08.08.2005 tarihli kararı ile kabul edilmiştir.

5366 Sayılı Kanun'un, 1. maddesinde "sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının", "yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması" amacının gerçekleştirilmesi için, 5366 Sayılı Kanun'un 2. maddesinde, yenileme alanlarının Bakanlar Kurulu tarafından tespit edileceğine hükmedilmiştir (Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005).

Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanına ait 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları, Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 17 Mayıs 2007 tarihinde uygun görülmüştür.

Uygun bulunan koruma planı; Koruma Kurulu'nun yetkisi altında bulunan alan, aşağıdaki alanların da bir kısmını içine alacak şekilde 341 hektar büyüklüğündedir (Şekil 1):

1. Roma Hamamı
2. Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı
3. Ankara Kalesi ve Hamamönü Mahallesi
4. İsmetpaşa Kentsel dönüşüm alanı
5. Atıfbey-Hıdırlıktepe kentsel dönüşüm alanı

Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı içerisinde bu plan öncesinde onaylanan ve halen yürürlükte bulunan 3 adet koruma amaçlı imar planı bulunmaktadır.

Şekil 1. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2005 yılında belirlenen Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı 1. Roma Hamamı, 2. Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı, 3. Ankara Kalesi ve Hamamönü Mahallesi, 4. İsmetpaşa Kentsel dönüşüm alanı, 5. Atıfbey-Hıdırlıktepe kentsel dönüşüm alanı.

Kaynak: <https://maps.google.com>

Bu planlar: “Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı” (Ulus Projesi) (Şekil 2), “Ankara Kalesi ve Çevresi Koruma Planı” ve “Ankara Merkez Eski Kent Dokusu’nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi”dir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun (1983), 6. maddesinin (c) fıkrasında; “Planlar, yeni bir koruma amaçlı imar planı veya koruma amaçlı imar planı revizyonu hazırlanıp onaylanmadan veya herhangi bir yargı kararı bulunmadan ilgili idarece iptal edilemez...” denilmesine rağmen, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 15.01.1990 tarih ve 33 sayılı kararı ile onaylanan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı (Şekil 2) Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 14.01.2005 tarih ve 210 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Söz konusu planlama alanında, Ulus projesi dışında, “Kale ve Çevresi Planı” ve “Ankara Merkez Eski Kent Dokusu’nun Planlanması, Sağlıklaştırılması ve Korunması Projesi” olmak üzere 2 ayrı koruma projesi de bulunmasına rağmen; bu planları yok sayarak yeni bir plan önerisi getirilmiş olması yürürlükteki yasalara aykırıdır.

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıklarının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği (2005), 4. maddesi f ben-

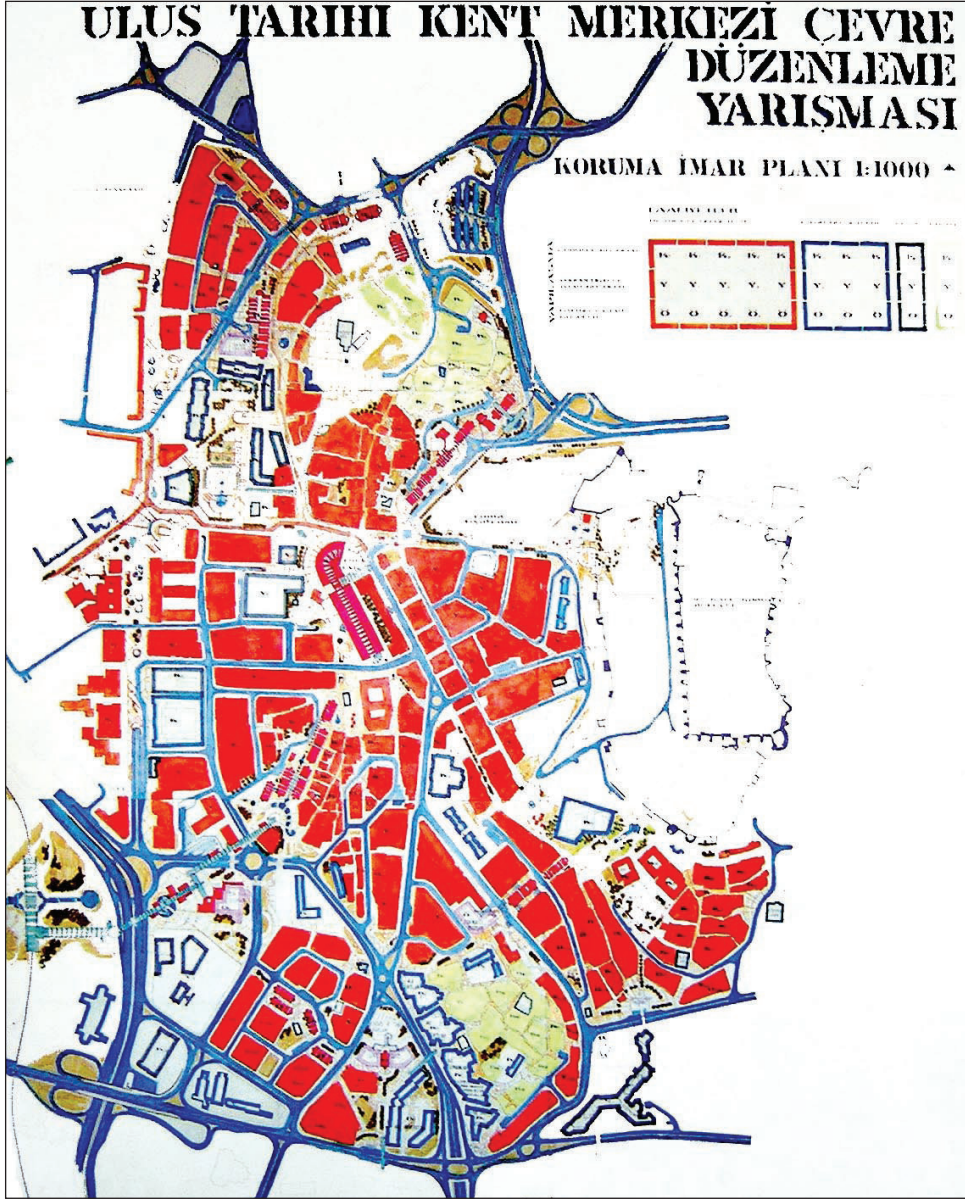
dinde; “Yenileme alanı: Sit ve koruma alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile, bu bölgelere ait koruma alanlarının içinde, sınırları yetkili idarenin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu’nca kabul edilerek belirlenen alanları” olarak ifade edilmektedir.

Bu tanıma göre, bir alanın Bakanlar Kurulu tarafından yenileme alanı olarak ilan edilebilmesi için; o alanın 5226 Sayılı Kanun (2004) ile değişiklik yapılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde “sit alanı” ilan edilmiş olması gerekmektedir. Söz konusu yönetmelik maddesine göre de, bu sit alanının koruma alanlarının belirlenerek tescil ve ilan edilmesi gerekmektedir (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya No: 2007/1411).

Bakanlar Kurulu’nun 2005/9289 sayı ve 08.08.2005 tarihli kararında belirtildiği gibi, Ankara Tarihi Kent Merkezi kapsamında yer alan ve karar eki krokide gösterilen alanlar yenileme alanı olarak tespit edilmiştir. İlan edilen Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı sınır krokisinde sınır koordinatlarının verilmesine rağmen sit alanları ve koruma alanlarının ayrı ayrı gösterilmediği saptanmıştır. Krokide gösterilen alanlar 1980 yılında (A-2167 sayılı karar ile) ilan edilen ve daha sonra küçük değişikliklerle günümüze kadar aynen gelen Ulus tarihî kent merkezi sit alanlarından çok daha büyük bir alanı kapsamaktadır.

İlan edilen Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı içerisinde kentsel, doğal ve arkeolojik sit alanlarının, 2863 Sayılı Kanun uyarınca gösterilmesi, bu alanların koruma alanlarının da belirlenerek yenileme alanlarının saptanması ve ilan edilmesi gerekmektedir. Bir kentsel, doğal ve arkeolojik sit alanının korunması için gerekli alan tanımı 2863 Sayılı Kanunun 3. Maddesinin a(5) bendinde, “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.” şeklinde yer almaktadır. Aynı kanunun 8. maddesi uyarınca; “Yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi Koruma Kurulları’na aittir” denmektedir. Dolayısıyla:

Ulus Tarihi Kent Merkezi Korunma Alanları’nın, 2863 Sayılı Kanun uyarınca; öncelikle Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu (Ankara Koruma Kurulu) tarafından saptanması gerekmektedir. Bakanlar Kurulu kararı bu açıdan eksiktir ve eksik bir karara dayalı olarak yapılan tüm planlama ve projelendirme çalışmalarının da hukuken ve şehircilik ve tarihsel çevre koruma

Şekil 2. İptal edilen Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı (Ulus yarışma projesi)

Kaynak: ankaratarihi.blogspot.com

ilkeleri açısından eksik olacağı saptanmıştır (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya No 2007/1411, s.6).

Ankara Büyükşehir Belediyesi, yasal koşullar dikkate alınmadan hazırlanmış bir krokiye dayalı olarak istediği yeri sit alanı, istediği yeri koruma alanı olarak gösterme yetkisine sahip değildir. 2863 Sayılı Kanun uyarınca, yapılması gerekli saptama ve belgeleme çalışmaları yapılmadan ve Koruma Kurulu kararı alınmadan bu alanların belirlenmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından dahi yapılamaz. Belediye ancak daha önce yapıldığı gibi ortaklaşa

kurulabilecek bir teknik ekibe eleman katkısı yapabilir ve görüşlerini bildirebilir.

Tespit ve tescil (saptama ve belgeleme) çalışmaları ise sanat tarihçisi, arkeolog, şehir plancısı, peyzaj mimarı ve restorasyon uzmanı mimarlardan oluşan ekipler tarafından yapılmalıdır. Keyfi davranışlarla ve subjektif kararlarla, yenileme / dönüşüm adı altında, koruma değeri olan tarihsel çevreler yok olabilir. Kişi mülkiyet hakkına doğrudan müdahale anlamına gelebilecek bu tür davranışların, Anayasa'nın 35. maddesinde belirtilen özel mülkiyet hak-

larının çiğnenmesi anlamına geleceği iddialarını gündeme getirmektedir.²

Bakanlar Kurulu kararı alınmadan önce, bilimsel ve teknik yeterlilikleri kanıtlanmış Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerinin, alanda envanter çalışması yapmaları ve tarihsel çevrelerle onların koruma alanlarını ya da imarlı / imarsız konut, iş alanı, küçük sanayi gibi alanların saptamalarını yapmaları gereklidir. Bu saptamaların aynı zamanda Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından da incelenmesi ve değerlendirilerek karara bağlanması 2863 Sayılı Kanun'un (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983) gereğidir.³

Ülke genelinde, 5366 Sayılı Kanun kapsamında belirlenecek olan yenileme alanları içinde de geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ya da koruma amaçlı imar planı olan sit alanları bulunabileceğinden, söz konusu alanlarda tescilli taşınmazlar dışındaki uygulamaya yönelik konuların (yeni yapılanma, plan tadilatı, vb.) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun, 3386 Sayılı Kanun ile değişiklik 57. maddesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu Kültür ve Turizm Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nin yazısında açık olarak yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Sayı:16HKM/05-143326-154492, 2005).

Buna göre;

1. 5366 Sayılı Kanun'un 1. maddesinin 1. fıkrasına göre, kanun, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanları'nda uygulanacaktır.
2. Aynı kanunun 2. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca karara bağlanmasını müteakip uygulamaya konacaktır.
3. 5366 Sayılı Kanun'un 3. maddesinin 7. fıkrasına göre; yenileme projeleri, 2863 Sayılı Kanun uyarınca Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanır.

Yenileme projelerini onaylamak üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesine göre gerektiği kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu oluşturulur. Kurulca onaylanan projeler, il özel idaresi veya belediyece uygulanır.

4. Aynı kanunun 7. maddesine göre, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalacaktır.

5366 Sayılı Kanun'un bu maddelerinden anlaşılmaktadır ki; 5366 Sayılı Kanun, 2863 Sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda "sit alanı ve koruma alanı" olarak belirlenmiş kentsel alanlarda uygulanacaktır. 5366 Sayılı Kanun, 2863 Sayılı Kanun'un uygulamasını kaldırmamakta ve istisna getirmemektedir. Dolayısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hukuk Müşavirliği'nin "Koruma Kurulları tarafından sit alanları ile ilgili kararlarında 2863 Sayılı Kanun ve bu Kanun uyarınca çıkarılan yönetmelikler ve Yüksek Kurul İlke Kararları çerçevesinde uygulama yapılması gerekeceği düşünülmektedir." görüşü önem kazanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Sayı:16HKM/05-143326-154492, 2005).

Buna göre, daha önce alınmış tüm kararlara; plan onaylarına, tescil kararları, sınır değişikliği ve plan değişikliklerine ilişkin kararlara uygun davranılması kamu idaresinin sürekliliği ilkesi gereğidir.

Ancak Büyükşehir Belediyesi, yürürlükteki koruma planlarını, yasaya aykırı biçimde meclis kararı ile iptale yönelerek yenileme alan sınırı içerisinde koruma imar planı yapımına girişmiştir. Böylelikle birbirinden farklı mevzuata tabi olan yenileme alanları ile koruma alanları kararları birbirine karıştırılmış ve üretilen planın amaç ve hedefleri belirsiz hale gelmiştir.

Uluslararası Anlaşmalar ve Venedik Tüzüğü İlkeleri

5366 Sayılı Kanun'un (2005) 7. maddesine göre "uluslararası anlaşmalara uyulması zorunluluğu" bulunmaktadır. İlkeleri, Ulus tarihi kent merkezi hususunda da geçerlidir: Venedik Tüzüğü'nün (1964) 1. maddesi;

Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

şekindedir. Venedik Tüzüğü metnindeki "anıt" kavramı, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu (1972) ile Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'nde (1975) "mimari miras" kavramına dönüşmüştür. Bu konvansiyon ve tüzükte, "tarihi çevre" kavramı genişletilmiş, tarihi çevrenin evrensel değeri vurgulanmış; koruma, ekonomi ve toplumsal yapı arasındaki doğru ilişkileri kurmaya çalışan "bütünlük koruma" yaklaşımı benimsenmiş ve bunun uygulanması için araçlar geliştirilmiştir.

ICOMOS'un 1987 tarihinde kabul edilen "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü" nün 5. maddesine göre;

Tarihi kent ve kentsel alanların korunması için yapılacak planlama çalışmaları öncesinde disiplinlerarası araştırmalar yürütülmelidir. Koruma planları arkeoloji, tarih, mimarlık, teknikler, sosyoloji ve ekonomi bileşenlerini gözlemelidir. Koruma planının başlıca hedefleri ve bunlara erişmek için yararlanılacak yasal, yönetimsel ve parasal araçlar da açıkça belirtilmelidir... Koruma planı hangi binaların kesinlikle korunacağını, hangilerinin belirli koşullarda korunacağını ve hangilerinin olağanüstü koşullarda feda edilebileceğini belirlemelidir. Herhangi bir müdahaleden önce alandaki mevcut durum ayrıntılı olarak belgelenmelidir. Koruma planı tarihi alanda yaşayanlarca desteklenmelidir.

Aynı tüzüğün 10. maddesine göre "Yeni binalar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekânsal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir. Çevreye uyumlu çağdaş öğeler yöreyi zenginleştirebileceğinden, yeni tasarımlar engellenmemelidir" (ICOMOS, 1987).

Bu maddeler doğrultusunda, Ulus'ta "bütünleşik ve entegre koruma yaklaşımı"nın egemen olması gerekmektedir.

Dünyadaki koruma yaklaşımlarına bakıldığında, korumaya karşı gittikçe artan bir ilginin olduğu ve koruma bilincinin geliştiği görülmektedir. Korumanın sadece tek yapı ölçeğinde ele alınmayıp, koruma amaçlı imar planlarının düzenlenerek, tarihi çevrenin korunmasına yönelik planlı bir yapılmaya geçilmesi, halkın ilgisini de artırmıştır. Ayrıca koruma planlamasına disiplinlerarası bir uzmanlık konusu olarak bakılmakta, yaşayan halkın katılımı ve katkısı önemsenmektedir. Ulus'taki son gelişmeler değerlendirildiğinde, yıkılmak istenen kesimlerde yaşayan ve/veya çalışanların görüş ve düşüncelerine dayalı çalışmalar yapılmadığı, bu grupların dışlandığı görülmektedir.

Ulus'ta Kentsel Dönüşüm Proje Alanları

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı'na ait 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları'nda yapılan incelemede; Ulus Meydanı ve yakın çevresi, Bentderesi, Hacı Bayram Cami ve Meydanı, Ulus Meydanı ve çevresi olmak üzere 4 özel proje alanının tanımlandığı görülmektedir (Şekil 3). Ancak bunlar, koruma ya da yenileme projelerine ait mevzuata uymayan ve daha çok kentsel dönüşüm çerçevesinde ele alınabilecek yeni proje alanlarıdır.

Bu alanlarda, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası, Zafer Anıtı, Modern Çarşı, Ankara Hali, 100. Yıl Çarşısı gibi Cumhuriyet sonrası modern mimari örneklerinin; ekonomik ömürleri, maliyetleri, müelliflik hakları, vb. hususlar göz ardı edilerek mevcut yerleşim dokusu ve bölge bütününe genel dokusu ile uyuşmayan ve ulaşım olanaklarını aşırı zorlayan büyük ticaret kompleksleri önerilmiştir:

1. Yarışma yolu ile elde edilmiş olan 100. Yıl Çarşısı'nın yıkılarak yerine Millet Çarşısı'nın yapımı,
2. Talim Terbiye binası, Anafartalar Çarşısı, Gümrük Müsteşarlığı, Türk Telekom binalarının yıkılarak yerine Ulus İşhanı'nın yapımı,
3. Modern Çarşı, Gümrük Muhafaza Müdürlüğü ve yürürlükteki koruma amaçlı imar planı'nda tescil için önerilen binalar yıkılarak yerine Taşhan Kapalı Çarşısı'nın yapımı istenmektedir.

Ulus İçin Yeni Bir Koruma Planı ve Yenileme Projelerinin Hazırlanmasına İlişkin Görüşler

Planın 2863 Sayılı Kanun Uyarınca Hazırlanması Gerekliliği:

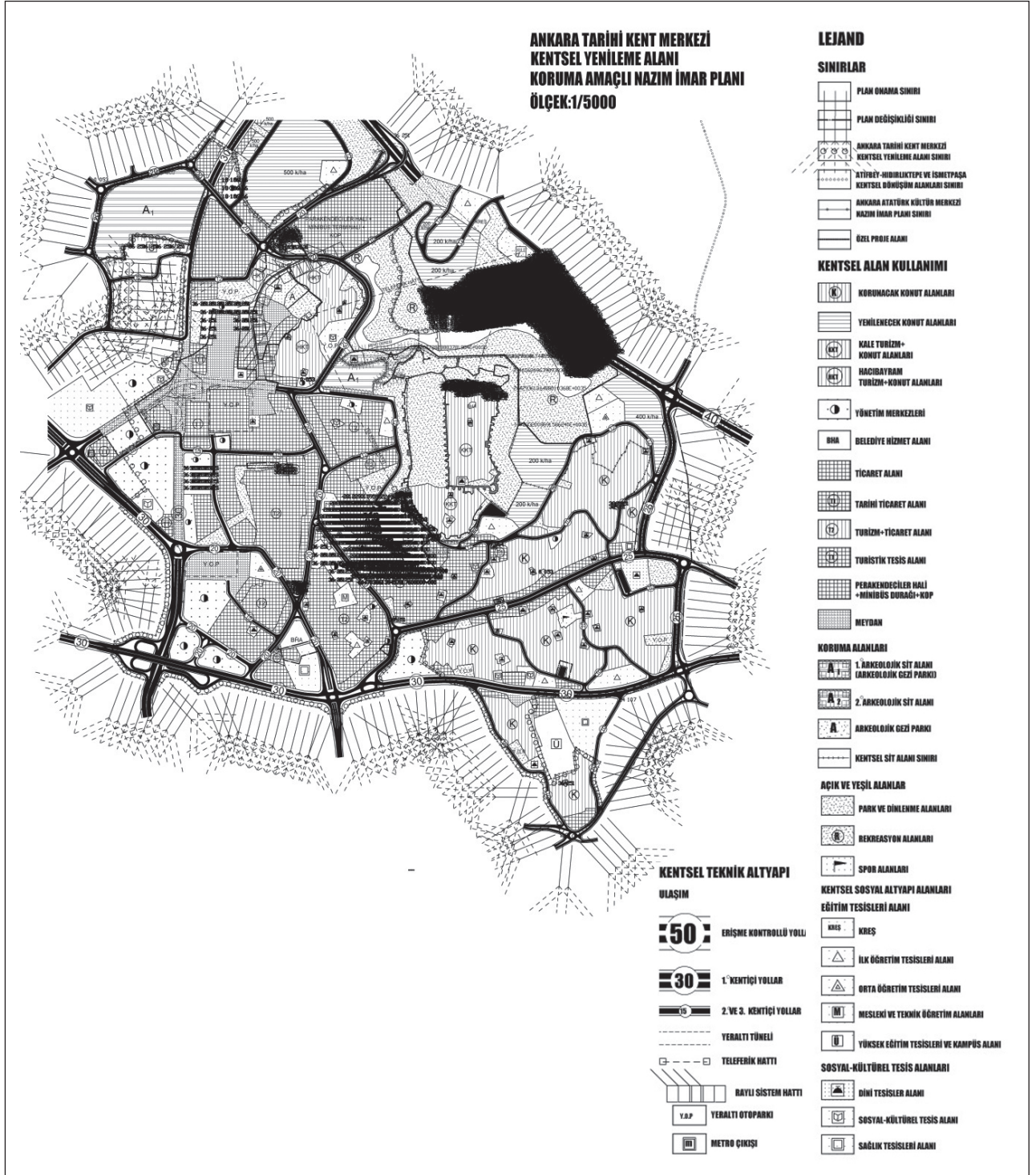
Yenileme Alanı'nın yürürlüğe girmesinin ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Ankara Tarihi Kent Merkezi yenileme alanında koruma amaçlı imar planı ve yenileme projelerinin hazırlanması için bazı idari işlemler gerçekleştirilmiştir.

Bu amaçla Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ile özel bir planlama projelendirme firması arasında yenileme projelerinin ve koruma amaçlı imar planlarının yapımı amacıyla sözleşme yapılmıştır. Ancak, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a (2005) dayanılarak Nazım İmar ve Uygulama İmar Planı yaptırılmayacağı dikkate alınmamıştır.

Kanuna göre koruma amaçlı imar planlarının değil yapı projelerinin yapımı mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi koruma amaçlı imar planlarının 5366 Sayılı Kanuna göre ihale edilmesi mümkün değildir. Bu kanun idareye yenileme projelerinin hazırlanması için yetki vermektedir.

5366 Sayılı Kanunun (2005) 3. maddesine göre;

Yenileme alanları olarak belirlenen bölgelerde il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanan veya hazırlatılan yenileme projeleri ve uygulamaları ilgili il özel idareleri ve belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişileriyle yaptırılarak uygulanır.

Şekil 3. Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (1/000).

Kaynak: Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, 2008.

Aynı maddenin son fıkrasında; “Yenileme projeleri, uygulama alanı içerisinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılacak veya yeniden inşa edilecek yapıların imar mevzuatında öngörülen projelerinden oluşur” denilmektedir.

Yenileme projeleri ise yürürlükteki koruma amaçlı imar planları esas alınarak hazırlanabilir. Oysa, Ankara Büyükşehir Belediyesi yürürlükteki 1990 tarihli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Amaçlı Planları’nı da iptal etmiştir (Büyükşehir Belediye Meclisi, Karar no: 210, 2005).

Belediye Meclis kararı ile koruma amaçlı imar planının iptal edilmesi hukuken mümkündür. Ancak; yenileme projelerinin esas alacağı koruma amaçlı imar planı ortadan kaldırıldığından, Büyükşehir Belediyesi’nin iptal edilen bir plana göre yenileme projelerini ihale etme yetkisi bulunmamaktadır.

Bu plan ve projeler idare dışında yaptırılacaksa önce koruma amaçlı imar planınının 2863 Sayılı Kanun uyarınca, 4374 sayılı Kamu İhale Kanunu’na uygun olarak ihale edilmesi gerekmektedir. Plan yapım süreçlerinin tamamlanarak planın kesinlik kazanması, ardından da onaylı koruma amaçlı imar planı uyarınca, 5366 Sayılı Kanuna göre yenileme projelerinin ihale edilmesi gerekmektedir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin bu alanlarda yürürlükteki Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah Amaçlı İmar Planı’nı esas almadan yeni bir yenileme projesi ihale etme yetkisi bulunmadığı bilirkişi raporunda da açık olarak vurgulanmıştır (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya no: 2007/1411) Koruma Kurulu kararı alınarak yürürlüğe giren bir koruma planı ancak bir başka Koruma Kurulu kararı ile yenilenebilir ve/veya revize edilebilir.

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nin (2005) aşağıdaki (h) bendinde de yaptırılacak bu projeler açık bir şekilde yazılmıştır:

Yenileme Uygulama Projesi, yenileme alanı içerisinde bulunan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların, kanunun 3. maddesi uyarınca kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanan, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılacak veya yeniden inşa edilecek yapıların, imar mevzuatında öngörülen kentsel tasarım, çevre düzenleme, mimari, statik, mekanik-elektrik tesisat ve alt yapı projelerini

kapsamaktadır. Hem 5366 Sayılı Kanunda, hem de Uygulama Yönetmeliği’nde, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda açıklanan koruma amaçlı imar planı yer almamaktadır.

2863 Sayılı Kanunun, Sit Alanlarında Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları İle Koruma Amaçlı İmar Planı başlıklı 17. maddesinde, 14.07.2004 tarih ve 5226 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, Koruma Amaçlı İmar Planları’nın ne şekilde yapılacağı açıklanmaktadır:

Koruma amaçlı imar planı yapılıncaya kadar, Koruma Bölge Kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda ilgili meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve plandan etkilenen hemşehrilerin katılımı ile toplantılar düzenleyerek koruma amaçlı imar planı hazırlatıp, incelemek ve sonuçlandırılmak üzere Koruma Bölge Kurulu’na vermek zorundadır.

denilmektedir. 17. maddenin 7. fıkrasında ise; “Koruma Amaçlı İmar Planları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir” hükmü bulunmaktadır. Buna göre;

1. Koruma amaçlı imar planı değişiklikleri yapılıncaya kadar; Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 3 ay içinde geçiş dönemi ve kullanma şartlarının belirlenmesi gerektiği,
2. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından, koruma imar planı ve değişikliklerinin, Ulus tarihi kent merkezi ile ilgili meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve plandan etkilenen kişilerin de katıldıkları toplantılar ile yapılabileceği,
3. Hazırlanacak olan Koruma Amaçlı İmar Planı’nın incelenmek ve sonuçlandırılmak üzere Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’na verilmesi gerektiği,

sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu doğrultuda, Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı ve Plan Notları’nın, Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen sınırlar içinde 5366 Sayılı Kanun uyarınca değil, 2863 Sayılı Kanun uyarınca hazırlanması gerekmekte olduğu hem yasal incelemelerden hem de bilirkişi raporlarından anlaşılmaktadır.

Karar Almada Yetkili Kurum: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun (1983) 6. maddesinde

korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının nitelikleri belirlenmiş, 8. maddesinde ise “Yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları’nın korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi koruma kurullarına aittir” denilerek bu konuda yetkili kurum belirlenmiştir.

2863 Sayılı Kanunun koruma kurullarının görev, yetki ve çalışma usullerini belirleyen maddesinde; “Koruma Amaçlı İmar Planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak”⁴ hükmü ile de koruma imar planı değişikliklerinde karar alma yetkisinin Ankara örneğinde Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na ait olduğu açıktır.

Buna rağmen Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’na gidilmemiştir. Nitekim, yapılan sözleşme uyarınca hazırlanan 1/5000 ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kent-sel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı’nın ihale ve plan yapım süreçlerinde 3194 Sayılı İmar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve bu kanunlarla ilişkili mevzuat uyarınca hukuka uysuzluklar bulunduğu Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, TMMOB Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası tarafından da saptanarak söz konusu planın iptali için çeşitli davalar açılmıştır.⁵

Plan Müellifi Yeterlilik Belgesi Açısından Değerlendirme: Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’in (2005) 18. maddesinde; “...plan müellifinin... Yönetmelik uyarınca o yerleşmenin imar planlarının hazırlanmasında geçerli olan yeterliliğe sahip olmak...” hükmü yer almaktadır.

Bu hüküm gereği, koruma planı müellifinin Ankara Büyükşehir sınırları içerisinde plan yapabilmesi için (A) grubu şehircilik karnesi’nin bulunması gerekmektedir. Ancak belediye plan müellifi (C) grubu karneye sahip olduğundan, ilgili yönetmeliğin yeterlilik şartının yerine getirilmediği saptanmıştır. Metropolitan Ankara kentinin

tarihi kent dokusu ve tarihi kent merkezinin planlanması (A) grubu yeterlilik karnesine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu durum ise hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının yetkili bir şehir plancısı tarafından hazırlanmadığını ve hukuken geçerli sayılamayacağını göstermektedir.

Plan Onama Kurumu Açısından Değerlendirme:

Söz konusu davalar devam ederken, 1/5000 ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı ve Plan Notları yüklenici firma tarafından tamamlanmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Yenileme Alanı Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır (Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Karar no: 25, 2007).

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, kurulduğu 1984 yılından bu yana; Ulus Tarihi Kent Merkezi’nde bulunan yapılara ilişkin bütün kararları, tüm koruma amaçlı imar planları ve değişikliklerini inceleyerek kararlarını hassasiyetle almıştır. Ancak Kurul, Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planı ve Plan Notları’nı inceleme sürecini tamamlamadan, yeni kurulan Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu bu planlar ve eklerini bir yazıyla istemiş ve onaylamıştır. Planların bu biçimde onaylanması, gerek amaç ve yetki, gerek konu yönünden usule uygun olmayan bir idari işlemdir.

2863 Sayılı Kanuna dayanılarak çıkartılan Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projeleri’nin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’in (2005) 3/c fıkrasında “Planlar, yeni bir koruma amaçlı imar planı veya koruma amaçlı imar planı revizyonu hazırlanıp onaylanmadan veya herhangi bir yargı kararı bulunmadan ilgili idarece iptal edilemez” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin, Ulus’ta 1990 tarihinden bu yana yürürlükte olan Koruma İmar Planı’nı iptal edemeyeceği görülmektedir.

Büyükşehir Belediyesi’nin mevcut planın aksayan yönlerini iyileştirmesi ve bazı kesimler için de, 5366 Sayılı Kanun’da tanımlandığı gibi, koruyarak geliştirme ve yenilemeye yönelik olarak, revizyon koruma amaçlı imar planı yaptırması gerekmektedir. Anılan yönetmeliğin 3. maddesinde revizyon koruma amaçlı imar planı tanımlanmaktadır.⁶ Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projeleri’nin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’in (2005) 3/c fıkrasında “Planlar, yeni bir koruma amaçlı imar planı veya koruma amaçlı imar planı revizyonu hazırlanıp onaylanmadan veya herhangi bir yargı kararı bulunmadan ilgili idarece iptal edilemez” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin, Ulus’ta 1990 tarihinden bu yana yürürlükte olan Koruma İmar Planı’nı iptal edemeyeceği görülmektedir.

laması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'in (2005) 13. maddesinin 2. fıkrasında ise "Koruma amaçlı imar planlarında sit alanının bütünü olumsuz etkileyecek, mevcut korunması gerekli değerleri bozacak ya da yok edecek, geleneksel kentsel doku özelliklerini olumsuz yönde değiştirecek yeni işlev dönüşümlerine ilişkin plan değişikliği yapılamaz." hükmü yer almaktadır. Yeni yapılan plan ise bu vasıfları taşımamaktadır. Bu konu, ODTÜ ve Gazi Üniversitesi şehir ve bölge planlama bölümlerinin inceleme raporları dikkate alınarak değerlendirilmiştir (Günay, t.y.).

Yüksek Öğretim Kurumu tarafından Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na atanan iki öğretim üyesi, onama kararına katılmamış ve Kurul'un almış olduğu kararın hukuki olmadığı gerekçesiyle kurul üyeliğinden istifa etmişlerdir. Bu üyelerin muhalefet şerh raporları incelendiğinde, tarihsel çevre korunması konusunda uzman olan ve YÖK tarafından seçilen temsilcilerinin koruma disiplini bakımından şu anda mevcut ve uygulama esnasında ortaya çıkabilecek tüm sakıncaları toplantı sırasında vurgulayarak aşağıdaki görüşleri ortaya koymuşlardır (Göksu ve Özkut, 2007).

1. Önceki Kurul gündemlerine (ve yazışmalara) Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Projesi olarak girmesine karşılık, imar mevzuatında bu isim ve ölçek altında bir plan tanımının bulunmadığı yönündeki itirazlar nedeni ile bir sonraki kurul toplantısında adı Ankara Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı'na dönüştürülen öneri, içerik ve kapsam bakımından, koruma amaçlı imar planı ölçeğinin gereklerini yerine getirmemesine karşın, onaylanmış bulunmaktadır.
2. Plan uygulamasına ilişkin parsel ve yapı kararları açıklıkla belirtilmediğinden dolayı uygulama aşamasında ciddi sorunlar yaşanacaktır. Ancak, plan müellifi, plan onayı sonrasında çıkacak sorunların Yenileme Alanı Koruma Bölge Kurulu ile Büyükşehir Belediyesi tarafından çözüleceğini belirtmiştir. Bu durum planlama disiplininin öngördüğü bilimsel içerik ve esaslara uymamaktadır.
3. Evrensel anlamda tarihsel nitelikli alanların korunmasına ilişkin, yapı ve parsel yoğunluklarının parsel ölçeğinde, yapı kitlelerinin belirlenmesi suretiyle ve gerekli plan ölçeklerinde çözümlenmesi gerekmektedir. Yenileme Bölge Kurulu tarafından onaylanan planda, yapılaşma koşulları içindeki genel yapı yoğun-

luğu sınıflamaları ile yetinilmektedir. Bu nedenle kısa dönemde Ankara tarihi kent merkezini, kentin yapılaşmış herhangi bir alanı haline gelme, tarihsel nitelikli dokunun mekânsal birikim geleneğinin ve korunacak değerlerin yok olması riski beklemektedir. Yenileme Alanı Koruma Kurulu'nun görevi ise, koruma alanı içindeki olası tahribata karşı önlem alınmasını sağlamaktır.

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı'nın Amaçları ve Ulus Üzerindeki Etkileri

Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları'nın amacı; tarihi kent merkezindeki işlevsizleşme ve çöküntüleşme sorunlarına planlama yaklaşımı içinde çözüm yolları geliştirmektir. Bu kapsamda, bölgenin ticari, turistik ve kültürel gelişimine uygun olarak restore ve yeniden inşa edilmesi yoluyla konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanlarının ve bu amaçlara uygun yeni ulaşım kararlarının oluşturulması hedeflenmektedir.

Taşhan Kapalı Çarşı alanının yapılması planlanan Ulus merkezi iş alanında, "işlevsizleşme" ve çöküntüleşme" sorunları yaşanmadığı, aksine Ulus merkezinin en canlı ve yaşayan kesimi olduğu bilinmektedir.

Bu nedenle; büyük bir ekonomik kayba, kentsel bellek kaybına, çalışanların ve kiracıların işsiz kalmaları gibi büyük sosyal sorunlara neden olacağı açık olan bu "özel proje alanı"nın doğru ve uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Mülkiyetindeki Yapıların Nitelikleri ve Bunlara Yönelik Plan Kararları

Plan kararı olarak "Taşhan Kapalı Çarşısı" yapımı halinde mülkiyeti Sosyal Güvenlik Kurumu'na ait birçok önemli yapının yıkımına yol açabilecektir. Bu yapılar Anafartalar Çarşısı, Gümrük Müsteşarlığı, Ulus İşhanı'dır. Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı'na İlişkin, 1/ 5000 ve 1/1000 ölçekli planla yıkılması öngörülen yapıların yerine, yapılması planlanan yapıların kıyaslanması sonucunda Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine büyük bir değer kaybı oluşturmaktadır (Tablo I).

Mülkiyeti Sosyal Güvenlik Kurumu'na ait yapılar için yeni planlar ile getirilen kararlar, bir önceki İmar Planı kararları ile karşılaştırıldığında Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sadece üç yapısının yıkılmasından ortaya çıkan kaybin 65,326 m² gibi büyük boyutlarda olduğu hesaplanmıştır.

Mimari proje olmadan sadece, 1/1000 ölçekli planda yapılan hesaplamaların eksik olabileceği, ancak amacın bu kesimdeki yapıların ölçeklerini ve boyutlarını küçültmek olduğu Plan raporunda belirtilmektedir.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Hukuk Müşavirliği'nin 2007/1411 E Sayılı Dava Dosyası cevap yazısında;

Dava konusu planda; Ulus Meydanı ve yakın çevresi özel proje alanında mevcutta 5 kat üstü yapılaşmaya sahip olan binalar kaldırılarak, yerine en fazla 5 katlı yapılaşma getirilmiştir. Ulus Meydanı etrafındaki 3, 4 ve 5 katlı tescilli yapılar ile uyum içerisinde bir kat sınırlaması getirilmiştir. Ulus Meydanı Yakın Çevresi Özel Projesi alanı dışında kalan yapılaşma da 5 ve 6 katlıdır.

denilerek Sosyal Güvenlik Kurumu'nun mülkiyetindeki yapıların yıkılarak 65.000 m²'den fazla inşaat alanı (yapı metrekaresi) kaybının nedenine açıklık getirilmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde; bir kamu kurumu niteliğinde olan Sosyal Güvenlik Kurumu; en küçük dükkân kirasının 24.000 TL/yıl mertebesinde olduğu bilinen Zafer Anıtı ve çevresinde değeri milyarlarca TL. civarında kayba uğrayacaktır. "...Oysa mevcutta 5 kat ve üzeri yapılaşma-

nın yer aldığı Anafartalar çarşısı, koruma altındaki tek katlı Ulus Hali ve çevresindeki yapıların yıkımı söz konusudur. Anılan Plan ile Ulus Meydanı'nın eski halinin canlandırılması için meydanı çevreleyen yapıların yıkılması öngörülmüştür" (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b).

Günümüzde çok canlı ve işlek alışveriş mekânlarının, tarihinde bulunmayan bir Taşhan Kapalı Çarşısı yapılaşması için yıkılmasında kamu yararı bulunmadığı gibi, şehircilik ve koruma ilkeleri ile mimarlık ve sanat tarihi disiplinleri açısından da doğru bulunmamaktadır.

Taşhan Kapalı Çarşısı'na İlişkin Hükümler

Ulus yenileme alanında yapımı planlanan Taşhan Kapalı Çarşısı'na ilişkin Planda ve Plan Raporu'nda (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b) yer alan hükümler aşağıda verilmiştir:

Madde 5.2.2.1. "Taşhan Kapalı Çarşısı için hazırlanacak mimari avan proje yapılıp Koruma Bölge Kurulu ve Belediyesince onaylanmadan uygulama yapılamaz. Çarşı ile meydan arasındaki ilişkinin kurulabilmesi amacıyla, bu mimari avan proje, Ulus Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesi tamamlandıktan sonra hazırlanır.

Tablo I: Sosyal Güvenlik Kurumu Mülklerinin Plan Öncesi ve Sonrasındaki Durumu

Taşınmaz Adı	Mevcut Yapı Kapalı Alanı (m ²)	Plan ile Getirilen Yapı Kapalı Alanı (m ²)	Yapı ve Arsa Kayıpları (m ²)
Gümrük Müsteşarlığı (5040/1)	12.856,25	16.025,00	65.326,00
Anafartalar Çarşısı (5040/1)	30.738,89		
Ulus İş Hanı (5862/1)	37.755,98		
Toplam	81.351,12	16.025,00	65.326,00
Bağ-Kur Binası (2636/4)	1.589,00	Kullanım ve Yapılaşma Koşullarında değişiklik yok	Alan kaybı yok
Ulus Sebze Hali (834/1)	1.440,00	1.835,00	Alan kaybı yok
İtfaiye Meydanı (Otopark Alanı)	14.217,00	9.550,00	4.667,00 (Yola giden arsa)
Radisson SAS Oteli (4873/10)	20.143,00	Metro çıkışı Otel dışında tasarlanmış	Alan kaybı yok
Ulucanlar Çankaya Sigorta Md. (2260/19)	5.629,00	Kullanım ve Yapılaşma Koşullarında değişiklik yok	Alan kaybı yok

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, 2008.

Madde 5.2.2.2. Mimari avan projede; Ulus İş Hanı yapısı, Ulus Meydanı, tescilli yapılar ve Sulu Han ile bütünleşen bir tasarım yapılacaktır. Kapalı Çarşı yapı grubu içinde geleneksel Türk çarşısının “han” lardan oluşan birimleri oluşturulacaktır.

Madde 5.2.2.3. Mimari avan projede; eski “hal” binasının mimari özellikleri ile korunarak Sulu Han ile önüne açılan bir arasta halinde yeni çarşı yapısı ile bütünleştirilecektir.

Madde 5.2.2.4. Kapalı Çarşı alanındaki mevcut cadde ve sokaklar, avan projede, yaya ve/veya belli zamanlarda servis amaçlı araç trafiğine açık olacak şekilde korunacaktır. Çarşının fiziki bütünlüğü 2. ve 3. katlarda sokak ve caddelerin üstünde yapılacak geçitlerle sağlanacaktır.

Madde 5.2.2.5. Maksimum 5 kat (Zemin + 4 Kat) yapılaşma olacaktır.

Madde 5.2.2.6. Kapalı Çarşı bütünü içinde mimari avan projesinde çözülmek koşuluyla trafo ve teknik altyapı tesislerine yer verilebilir.

Madde 5.2.2.7. Planda belirlenen sınırlar içinde kalmak koşuluyla, mimari avan projede 3 katlı yer altı otoparkı düzenlenecektir.

Taşhan Kapalı Çarşısı hakkındaki yukarıdaki plan hükümleri incelendiğinde;

1. Kentsel tasarım ve mimari projesinin hazırlanması gerektiği,
2. Bu kesimde tarih içinde bulunmayan hanlardan oluşacak bir tasarım düşünüldüğü ve bunun Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık öncüsü bazı yapıların yıkılarak yapılmak istendiği,
3. Maksimum zemin + 5 kat yapı yapılması düşünüldüğü,
4. Yerin altına da 3 kat otopark olarak inilmesinin düşünüldüğü,

anlaşılmaktadır. Özellikle yerin altına otopark olarak planlanmasının Ulus bölgesinin yayalaştırılması ilkesi ile çeliştiği düşünülmektedir. Bu çok büyük otoparkın bu bölgeye gelen ve çıkan yollarda sıkışıklığa neden olması kaçınılmazdır. Ayrıca yapılması düşünülen metro gibi toplu taşıma sistemlerini gereksiz kılmakta, günümüzdeki gibi taşıt ağırlıklı bir bölge haline getirmektedir. Tarihsel kent merkezleri günümüzde özel taşıtlardan arındırılarak yaya ağırlıklı bölgeler haline getirilmekte ve toplu taşıma aksları ile güçlendirilmektedir.

Planda İtfaiye Meydanı'na İlişkin Kararlar

İtfaiye Meydanı'nın daha önceki İmar Planı'nda arsa alanı, 14.217 m² iken, Belediye'nin alanın bir kısmını yol olarak planlaması nedeni ile 4.667 m²'lik kısmı yola gitmiş, halihazırda 9.660,00 m² alanlı 6953 ada, 3 sayılı parsel haline dönüşmüş olup, üzerinde 25,65 m²'lik kulübe bulunmaktadır. Halen otopark olarak işletilmekte olan alan, 1/1000 Ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı'nda Kamu Proje Alanı 7 (KPA 7) olarak belirlenmiş ve çok katlı yer altı otoparkı olarak plana işlenmiştir. Ayrıca alan üzerinde Hasırcılar Caddesi'ne paralel konumlandırılmış ve “meydanı tanımlayıcı öğelerle bütünleşmiş kültür ve turizm tesisi” tasarlanmıştır.

1/1000 ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nda ise “Hergelen Meydanı” olarak tanımlanan alana yeni kullanım kararı olarak “yer altı otoparkı ve meydan” kararı getirilmiştir. Getirilen yeni meydan tanımı ile kamulaştırmaya gerekçe oluşturulmuştur.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun (1983) “kamulaştırma” başlıklı 15. maddesinde;

...taşınmaz kültür varlıkları ve bunların koruma alanları aşağıda belirtilen esaslara göre kamulaştırılır; C Bendinde: Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanları, İmar planında yola, otoparka, yeşil sahaya rastlıyorsa bunların belediyelerce; sair kamu kurum ve kuruluşlarının bakım, onarım ile görevli oldukları veya kullandıkları bu gibi kültür varlıklarının korunma alanlarının ise bu kamu kurum ve kuruluşlarınca kamulaştırılması esastır.

denilmektedir. Bu hüküm uyarınca; Ulus tarihi kent merkezi yenileme alanı içerisinde tescilli olmamasına rağmen, koruma alanında önemli bir yere sahip kamu kurumu niteliğindeki Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bu mülkü için Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırma yapılmasının 2863 Sayılı Kanun'a aykırı olacağı açıktır.

İtfaiye Meydanı yer ve konum olarak Otopark Yönetmeliği'nde yer alan “bölge otoparkları ve genel otoparklar” tanımına girmektedir. Bu tanıma göre; “Bir şehir ve bölgenin mevcut ve gelecekteki şartları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak imar planları ile düzenlenen ihtiyaca göre açık, kapalı ya da katlı olarak belediyeler veya diğer kamu kuruluşları ve özel kişiler tarafından yapılan ve işletilen otoparklar”dır (Otopark Yönetmeliği, 1993).

Bu hükme göre genel otoparkların yapılması ve işletilmesi sadece belediyelere ait olmayıp, kamu kuruluşları ve özel kişiler tarafından da yapılarak işletilebileceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle mülkiyeti Sosyal Güvenlik Kurumu'na ait olan İtfaiye Meydanı'nda, daha önceki Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı'ndaki "otopark" kullanımının yeni plan ile "yer altı otoparkı ve meydan" işleviyle (ÖA-1 tanımı plan hükümlerinde yer almamaktadır.) özel proje alanı olarak belirlenmesi şehircilik ilkeleri açısından uygun olmasına rağmen, getirilen Madde 3.3'de özel proje alanları ile ilgili; "Mülkiyeti Kamu elinde bulunan veya kamulaştırma ya da diğer yasal yollarla elde edilerek öncelikle yenileme yapılacak alanlarda proje ve uygulamalar kamu tarafından gerçekleştirilecektir" hükmü ile söz konusu alanın kamulaştırılma yolunun açılması olarak yorumlanmaktadır. Oysa yer altı otoparkının Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapıp işletilmesi, üzerinin de kente yönelik yaya meydanı olarak Belediye tarafından ya da ortaklaşa düzenlenmesi mümkün olabilecektir.

Plan Açıklama Raporu'nda;

Tarihi Hergelen Meydanı'nın (İtfaiye Meydanı) Gençlik Parkı ile bütünleştirilmesi de planın "meydan" konusundaki yaklaşımlarının bir örneği olarak benimsenmiş bir yaklaşımdır. Bu çerçevede mevcut durumda otopark olarak kullanılan alan meydanla bütünleştirilmiş ve yer altı otoparkı ile meydan ve çevresinin erişilebilirliği arttırılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b).

hükmü yer almaktadır. Kente yönelik bir meydan düzenlemesinin Gençlik Parkı ile birlikte ele alınarak gerçekleştirilmesi şehircilik ilkeleri ve kamu yararı açısından olumlu bir adım olarak nitelendirilebilir. Ancak, uygulamada Sosyal Güvenlik Kurumu'nun mülkiyet haklarının korunması gerekli görülmektedir. 5434 Sayılı Kanu'nun (1949) 20. maddesinde yer alan "devredilen emekli sandığı" taşınmazlarının, sair kurumlarca kurum idaresi dışında değiştirilemeyeceğine ilişkin hüküm uyarınca davranılması gerekmektedir.

Planlama yapılırken Sosyal Güvenlik Kurumu'nun çok değerli konumda bulunan ve uzun yıllardır değeri dışında kullanılmasına yol açan plan kararlarının, Atatürk Bulvarı üzerinde zemin + 10 katlı yapılaşmalar da göz önünde bulundurularak karşılıklı görüşmelerle kamu yararı da dikkate alınarak plan kararları getirilmesinin daha doğru olacağı bilirkışı raporunda belirtilmektedir (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya No 2007/1411).

Bu nedenle, bu kesime ilişkin plan kararları doğru olmakla birlikte eksiktir, en azından yerin altında birtakım imar haklarının verilerek söz konusu mülk sahibi kurumun kayıplarının bir kısmının karşılanması gereklidir. Plan kararının, Güvenlik Kurumu tarafından yukarıda anılan tümüne ilişkin gerekçelerle birleştirilerek yürütmesinin durdurulması ve iptal edilerek sorunlu kısımlarının koruma ve kamu yararı açısından yenilenmesi talep edilmiştir.

Ulus İşhanı (1954) ve Gençlik Beden Terbiyesi Binasına İlişkin Kararlar

...Ulus'u Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi çekim merkezine dönüştürecek, ayağa kaldıracak Tarihi Kent Merkezi Projesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde onaylanarak kabul edildi. Alınan kararda, Ulus Atatürk heykeli etrafındaki 100. Yıl Çarşısı, Ulus Şehir Çarşısı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile Anafartalar Çarşısı yıkılarak Atatürk Anıtı'yla bütünleşecek bir kent meydanı oluşturulacak... (Ulus'ta dev proje için ilk adım, 2004).

5862 ada 1 parsel (Ulus İş Hanı ve Beden Terbiyesi Binası), 5040 ada 1 parsel (Anafartalar Çarşısı ve Gümrük Müstahzarlığı binası) ile 834 ada, 1 parsel (Ulus Sebze Hali); Ulus Meydanı ve Yakın Çevresi Özel Proje Alanı'nda kalmaktadır. 5862 ada 1 parseldeki Ulus İşhanı, planda korunmuş ve turistik tesis işlevi verilmiştir. 5862 Ada 1 parsel planda Y45 envanter numarası ile tescillenmiştir. Yapının bütünü oluşturulan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası tescillenmemiş ve koruma altına alınmamıştır.

Anafartalar Çarşısı Esnaflar Derneği Başkanı Yusuf Tanrıverdi tarafından söz konusu Plan ve yıkım kararlarına itiraz edilmesi gerekliliği Sosyal Güvenlik Kurumu, İnşaat ve Emlak Daire Başkanlığı'na iletilmiş ve konu ile ilgili bir heyet oluşturulmuştur. Ancak, süresinde yapılan (30.07.2007 tarih ve 878 sayılı) itirazlar Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 17.08.2007 tarih ve 2127 sayılı kararı ile reddedilmiş ve yürütmenin durdurulması ve iptali talebi ile dava açılmıştır.

TMMOB Mimarlar Odası tarafından 17 Mayıs 2005 tarihinde düzenlenen Ulus Paneli'nde söz alan esnaf temsilcilerinden biri aşağıdaki sözleri söylemiştir:

Biz bu Ulus'tan gittiğimiz zaman, Posta caddesi, Modern çarşı, Hal, Kuyumcular, Anafartalar Çarşısı esnafı gittiği zaman Ulus diye bir şey olmayacak maa-lesef. Mamak'taki adam Armada'ya gidemediği gibi,

Hasköy'deki adam Armada'ya gidemediği gibi, Altındağ'daki insan Atakule'ye gidip alışveriş edemediği gibi Ulus'a [da] gelip alışveriş edemeyecek! (Şenceol, 2007, s.110).

Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından 1952 yılında düzenlenen İş Hanı ve Ulus Meydanı'nın düzenlenmesi konulu proje yarışmasının müellifleri dönemin tanınmış mimarları Orhan Bozkurt, Orhan Bolak ve Gazanfer Beken'dir. Ankara kentinin belleğinde önemli bir yere sahip olan yapı, 1952-1953 yılları arasında Emekli Sandığı'nın iş hanı ve Ulus Meydanı'nın düzenlenmesi için açtığı yarışma sonucunda elde edilmiştir. 1950'li yıllarda yapılan bu yapılar ve 1927 yılında yapılan Zafer Anıtı ile Ulus Meydanı "meydan" kimliğini kazanmıştır (Bilirkişi raporu, 1952).

Ulus İş Hanı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin (1923-1950) ulusal ve uluslararası mimarlık üsluplarından sonra 1950'ler mimarlığının modern çizgisini temsil eden simge yapılardan birisidir (Şekil 4). Bu dönemde giderek artan yeni ticari büro ve alışveriş mekânı gereksinimlerini karşılamak amacıyla inşa edilmiştir. Yapının, üç tarafındaki yolların da yarattığı karmaşık kentsel çevreye karşın, sokaklarla ve Meydan ile kurduğu ilişki, yüksek büro bloğunun hafif gerilimli düzenlenişi gibi özellikleri ona "kentsel yapı" statüsü kazandırmaktadır. Bu özellikleri ile Cumhuriyet Dönemi mimarlık tarihi değerlendirmelerinde önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda binanın yoğun ve aktif olarak kullanımının sağladığı ekonomik değer de göz ardı edilmemelidir.

Şekil 4. Ulus İşhanı Kuzey Avlusu (2007).
Fotoğraf: Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi.

Çarşı kompleksinde yer alan diğer yapılarla birlikte Ulus İş Hanı önemli bir anı değeri de taşımaktadır. Yapı, yukarıda söz edilen bütün bu özellikleri ile taşınmaz kültür varlığı olarak değerlendirilmeli ve mimarlık tarihimizin önemli örneklerinden birisi olarak korunmalıdır.

Mimari olarak aynı anda yarışma ile elde edilmiş ve birbirinin tamamlayıcısı olan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası ile yanındaki, Ulus İş Merkezi yapılarından birinin koruma altına alınarak diğerinin yıkılması anlamsızdır. Tescilli olmamasına rağmen, korunması gerekli yapıların koruma alanında önemli bir yere sahip kamu kurumu niteliğindeki yapıların yıkımı hem ekonomik açıdan hem de kent tarihindeki yeri açısından doğru bulunmamaktadır.

Üç bir tarafındaki yolların, dolayısıyla yakın kentsel çevresinin oldukça zor ve karmaşık verilerine rağmen; oluşturduğu iç avlular, sokaklarla kurduğu ilişki, meydana, heykele karşı tavrı, yüksek büro bloğunun hafif gerilimli yapısı ve benzeri unsurlar yapıya adeta bir kentsel yapı statüsü kazandırmaktadır. Yapı, yakınçağ mimarlık tarihimiz açısından son derece önemli bir belge değerine sahiptir. Aynı zamanda halen aktif bir şekilde kullanılması dolayısıyla işlevseldir ve ekonomik değeri vardır.

"Son 50 yılın Ankara'sında yaşayıp da bu çarşı kompleksinde yer alan Mişmiş Kuruyemiş'in sakızlı, fıstıklı dondurmasını, Akman bozasını bilmeyen herhalde çok az insan vardır. Bütün bunlar yapının ciddi bir anı değerine sahip olduğunun işaretleridir" (Tunçer, 2009).

Bölgenin yarışma ile elde edilmiş bir koruma imar planı varken tarihi çekirdeğin bütünsel bir kentsel tasarımı yapılmadan girişilecek böylesi parçacıl yaklaşımlar ancak tahribat yaratacaktır. Böyle tasarlanan (?) ya da ortaya atılan her yaklaşım, sadece bulunduğu yere ait (özellikle Modern Çarşı/Hal) önermelerde bulunmakta, bu durum zaten kangrenleşmiş olan Ulus'un sorunlarını giderek ağırlaştırmaktadır. Bölgenin tarih içinde çok çeşitli dönemlere tekabül eden (özellikle 1930-1970) kültürel mimari mirası, bu biçim felsefi tavırlarla camcı dükkânı ilişkisi yerine, bir dışı hassasiyetini ve özenini hak etmektedir" (Nalbant, 2005).

Plan Notları incelendiğinde (madde 5. Fonksiyon Alanları: madde 5.2.7. Turistik Tesis Alanı (TT) alt başlığının madde 5.2.7.1.); "Tarihi merkezdeki kültür ve turizm gelişmelerinin doğuracağı kongre ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak düzenlenen turistik tesis alanlarında yapılar mevcut halleriyle korunacaktır." ibaresine rastlanmaktadır.

Plan kararı koruma yönünde olmasına rağmen sadece turistik tesis olarak kullanım kararının değiştirilerek kamulaştırmaya gerekçe oluşturulması da 5366 Sayılı Kanun ile 2863 Sayılı Kanun'un konu ile ilgili hükümlerinin tek tarafı olarak Sosyal Güvenlik Kurumu aleyhine olmasından dolayı, kamu yararı ilkesine de aykırı bulunmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi'nin 17.08.2007 tarih ve 589 sayılı İmar ve Bayındırlık Komisyon Raporu'nda "Planın genel hükümler 3.3. numaralı plan notundan anlaşılacağı üzere; mutlak kamulaştırma ve uygulama sürecine ilişkin kesin bir hüküm bulunmadığı, yapılacak projelendirme ile mülkiyet haklarının korunacağı, maliklerle imzalanacak sözleşmelere göre bu hakların koordinasyon içinde dağıtılacağı" belirtilmekle birlikte 1/1000 ölçekli koruma planı üzerinde yapılan hesaplamalarda Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ciddi ölçülerde yapı metrekaresi kaybının olacağı belirlenmiştir (Tablo I).

Plan Notları'nın 5.2.7.2. maddesine göre: "Ulus İş Hanı'nda, çevresindeki diğer yapılar ile kentsel açık alanlara referans oluşturduğu dikkate alınarak, kullanım dönüşümü için hazırlanacak mimari projeler, kentsel tasarım projelerinin tamamlanmasından sonra yapılır." Ayrıca; 5366 Sayılı Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin "kamulaştırma" başlıklı 24. maddesinde belirtilen "Yenileme Alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır." hükmünün ve aynı yönetmeliğin 22. ve 23. maddelerinin gereklerinin Belediye tarafından yapılmadan doğrudan kamulaştırma işlemini yapması; 5366 Sayılı Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin

yukarıda anılan ilgili hükmüne de aykırıdır. Ayrıca; dava konusu kesimler, koruma altına alınan alanların ve tescilli taşınmaz kültür varlıklarının yakın çevresidir. Zafer Anıtı, Ulus İşhanı, Ulus Sebze Hali, Belediye binası tescilli taşınmaz kültür varlıklarıdır. Bu nedenle 3194 Sayılı Kanun'un 4. maddesi uyarınca 2863 sayılı (3386 ve 5266 ile değişiklik yapılan) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu doğrultusunda planlama ve uygulama yapılması gerekmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve varlıkları belirlenmiş ve 8. Maddede ise; "yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi Koruma Kurullarına aittir" denilerek bu konuda yetkili kurum da belirlenmiştir.

Plandan da görülebileceği gibi yapılmak istenen Taşhan Çarşısı, orta kesimde 3 adet (Şekil 5), biri de Ulus İşhanı olmak üzere tescillenmiş en az 4-5 yapının koruma alanı içinde yer almaktadır. 2863 Sayılı Kanun uyarınca; koruma kurullarının görev yetki ve çalışma usullerini belirleyen 57. maddesinde; (5226 ile değişiklik yapılan d bendi) "Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak" hükmü ile de imar planı değişikliklerinde karar alma yetkisinin Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu olduğu ve Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından bu Kurul'dan görüş alınmadan koruma planı değişikliğine gidildiği açıkça görülmektedir.

Şekil 5. Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı içinde dava konusu olan 1.Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, 2. Anafartalar Çarşısı, 3. Ulus İşhanı görülmektedir. Kaynak: <https://maps.google.com>

2863 Sayılı Kanun'un (5226 ile değişiklik yapılan) 17. maddesi, 2. fıkrası uyarınca;

Koruma Amaçlı İmar Planı yapılıncaya kadar, Koruma Bölge Kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda ilgili meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları ve plandan etkilenen hemşerilerin katılımı ile toplantılar düzenleyerek koruma amaçlı imar planı hazırlatıp, incelemek ve sonuçlandırmak üzere koruma bölge kuruluna vermek zorundadır.

ve 7. Fıkra'da "Koruma amaçlı imar planları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir" hükümleri doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir.

Anafartalar Çarşısı ve Gümrük Müsteşarlığı Binası (1967)

Ankara İmar ve Emlak İşletmesi T.A.Ş. tarafından 1967 yılında düzenlenen mimari proje yarışması sonucunda elde edilen projenin müellifleri, dönemin tanınmış mimarlarından Ferzan Baydar, Affan Kırımlı, Tayfur Şahbaz'dır.

Şekil 6. Yıkılmak istenen Anafartalar Çarşısı ve Gümrük Müsteşarlığı binası.

Fotoğraf: Mehmet Tunçer

Anafartalar Çarşısı (Şekil 6) ile Emek İşhanı büro binasının yalın ve kübik özellikleri, yeni bir uygulama olan giydirme cephe malzeme ve teknolojileri ile yapıldığı dönemin tasarım anlayışını yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır.

Gerek çarşı/işhanı bloğunun, gerek yüksek büro yapısının sade kübik yapıları, gerek o dönem için çok yeni olan alüminyum giydirme cephe malzeme ve teknolojileri, dönemin tasarım anlayışını ustaca yansıtan birer belge niteliğindedir. Anafartalar Çarşısı da dönemin modern mimari anlayışını temsil etmekte ve Ulus Meydanı'nı "meydan" yapan bu yapı, bir kültür varlığıdır ve özenle korunmayı hak etmektedir (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya no: 2007/1411).

Ancak, Anafartalar Çarşısı'nın tescil edilmesine ilişkin Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 13.01.2005 gün ve 07-48 sayılı talebi, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 9.12.2005 tarih ve 1111 sayılı kararı ile reddedilmiştir.

Ulus Sebze Hali (Ankara Hali) (1937)

Ulus Sebze Hali'nin arsa alanı 3.086,00 m² olup, üzerinde 32,00 m² ve 64,00 m² büyüklüklerinde 44 adet bağımsız bölüm numaralı toplam 1.440,00 m² kapalı alana sahip dükkânlar ile orta sergi olarak ifade edilen halin orta kısmında 14 adet, 8 m²'lik üstü kapalı, yanları açık olan, toplam alanı 112,00 m² yarı kapalı alan mevcuttur (Şekil 7).

Hal binası ünlü Avusturyalı mimar Robert Oerley'nin tasarımıdır. Viyana'da çok sayıda dikkate değer binası bulunmaktadır. Yapım gereksinmesinin özellikle yeni başkent Ankara'da hızla artması, buna karşılık mimar sayısının yeterli olmaması nedeniyle 1927'den sonra yeniden bir yabancı mimarlar egemenliği dönemi başlar. Clemens Holzmeister, Ernst Egli, Theodor Post, Hermann Jansen, Martin Wagner, Martin Elsaesser, Bruno Taut, Robert Oerley gibi mimarlar tasarımcı, eğitimci, danışman, plancı, uygulayıcı olarak üstlendikleri görevlerle genç Cumhuriyet'in mimarlığını kişisel eğilimleri doğrultusunda etkilemişlerdir. Bu dönemde daha çok, Orta Avrupa-Viyana ekolünden ithal edilen anıtsal, klasik biçimciliğe dayalı bir tür yeni klasikçilik Türkiye mimarlığına egemen olmuştur.

1929 Tahtakale yangını sonrasında açılan Posta Caddesi'nin doğu ucundaki yapı, 1937 yılında Robert Oerley tarafından tasarlanmış ve uygulanmıştır. Dolayısıyla 77 yıldır bütün Ankara halkının ucuz alışveriş yapabildiği, Ulus'u "Ulus" yapan ve ticaret canlılığını artıran Hal binası, her şeyden önce işlevsellik değerine sahiptir.

Şekil 7. Ulus Sebze Hali (2013).

Kaynak: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1476>

Yapının, etkileyici lineer düzeni ve 1937 yılı gibi henüz betonarme teknolojisinin çok yeni olduğu bir dönemde tasarlanması dahi zor olan güçlü göğe doğru açılan geniş betonarme saçakları gibi unsurları, yaklaşık 80 yıl öncesinin tasarım anlayışını yansıttığı için ciddi bir belge değerine sahiptir (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya no: 2007/1411). Hal gibi çok yoğun bir kullanıma sahip bir yapının anı değeri de aynı oranda yüksektir. Öte yandan yapının işlevinden kaynaklanan trafik sorunu aslında Ulus'un genelinden bağımsız değildir. Böyle olmasa dahi yapının sosyal ve kültürel önemini hiçbir şekilde azaltmamaktadır. Bu yapı da onarılarak ve çevresi yayalaştırılarak korunmalıdır.

1/500 Ölçekli Kentsel Tasarım Projeleri'nin Hazırlanması

Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 Gün ve 25 Sayılı Kararı ile "Hacı Bayram Camisi ve Meydanı Özel Proje Alanı", "Ulus Meydanı ve Yakın Çevresi Özel Proje Alanı", "Ankara Kaleiçi Alanı" ve "Anadolu Medeniyetleri Müzesi Özel Proje Alanı" na ilişkin 1/500 ölçekli kentsel tasarım projelerinin hazırlatılarak Kurul'a getirilmesine karar verilmiştir.

Ancak, henüz bu projelerin hazırlanmadığı Belediye yetkilileri tarafından belirtilmiştir. Doğal olarak 1/1000 ölçekli planlar tamamlanmadığından bu ölçeklere geçilmemiştir. Aşağıda plan notlarında belirtilen özel proje alanları verilmiştir.

Plan Notları

Madde 3. Proje Alanları

Madde 3.3'de belirtildiği üzere;

...mülkiyeti kamu elinde bulunan veya kamulaştırma ya da diğer yasal yollarla elde edilerek öncelikle yenileme yapılacak alanlarda proje ve uygulamalar kamu tarafından gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda;

- Hacıbayram Camisi ve Meydanı Düzenleme Alanı,
- Taşhan Kapalı Çarşısı Alanı,
- Millet Çarşısı,
- Perakende Ticaret Hali + Minibüs Terminali + Katlı Otopark Alanı,
- Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kültürel Tesis Alanı,
- Roma Hamamı Arkeolojik Gezi Parkı,
- Bent Deresi Tarihi Rekreasyon Alanı,
- Ulus İş Hanı,
- 2576 ve 5869 no'lu adaların bulunduğu alanlar,
- Akkale Müzesi ve çevresi, (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b) özel proje alanlarıdır.

Bu notların en önemli özelliği "Özel proje alanlarının mülkiyeti kamu elinde bulunan veya yasal yollarla elde edilen alanlarda" uygulanması hedefi yatmaktadır. Ancak Plan'da uygulamaların sosyal ve ekonomik yönü "alandaki dükkân kiracıları, işyerinde çalışanlar" ihmal edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b).

Ulus Meydanı'nın Tarihsel Kimliği'nin Sürdürülmesi

Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 14 Ocak 2005 tarihinde, 1989 yılından bu yana yürürlükte olan Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı'nın iptaline yönelik olarak aldığı karar neticesinde yıkılma olasılığı bulunan binaların tescili için Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na başvurulmuştur.

Tescili için başvuru binalar;

1. Akbank / Eski Lozan Palas / 1920-1930
2. Türk Vakıfları Araştırma Merkezi / İlk Etibank /1935
3. Ankara Hali / 1937
4. Ankara Belediyesi / Belediye Ticaret Evi / 1947
5. Ulus Meydanı İşhanı / 1954
6. Modern Çarşı / 1957
7. Anafartalar Çarşısı / 1967
8. Ulus Meydanı, çarşı ve büro binaları / 1967

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na tescil için başvuru yapıldan sadece Akbank /Eski Lozan Palas ile Türk Vakıfları Araştırma Merkezi / İlk Etibank yapıları taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarihi değeri olan yapıları tescillemiş, diğerleri için yetki alanına girmediğinden tescil kararı verememiştir (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2005).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda modern mimarlık örnekleri ve yarışma ile elde edilmiş yapıların korunmasına ilişkin bir madde bulunmaması, aslında bu yapıların değerinin olmamasından değil, bunların zaten telif hakları ile korunmakta olduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Ancak, böyle olmasına rağmen, kaderine terk edilen Havagazı Fabrikası, kent merkezine adını veren Kızılay binası gibi önemli yapılar zaman içinde yok edilmişlerdir (Tunçer, 2009). Bu tür mimari, anı, özel bir konum taşıyan yapılara ilişkin bir yasal düzenlemenin yapılması gerekliliği de bulunmaktadır.

Ulus'un belirleyici özelliklerinden birisi, çok katmanlı bir yapı barındırıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ulus'a sadece bir fiziksel düzenleme değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel düzenlemeler içeren bir süreç olarak bakılmalıdır.

Plan Raporu'nun 3.2.8. Meydanlar bölümünde Ulus Meydanı ve yakın çevresi için öngörülen plan kararları yer almaktadır. Plan üzerinde ve izah raporunda yapılan incelemede;

Ulus Meydanı'nın vurgulu bir biçimde ortaya çıkarılması, etrafındaki ticari ve diğer aktivitenin varlığını sürdürmesine bağlıdır. Meydanın, kamu kurumları, bankalar, otel gibi turistik ticari alanlar, müzeler, bütün şehre hitap eden iş hanları ve düşük gelir gruplarına yönelik perakende ticaret alanlarının kesişiminde bulunan stratejik bir noktada yer alması tarihsel kimliğini oluşturan temel bir unsurdur. Ulus Meydanı'nın bundan böyle de söz konusu tarihsel kimliğini sürdürmesi ilkesi benimsenmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b, s.111)

Ulus Meydanı'nın etrafındaki ticari ve diğer aktivitenin varlığını sürdürmesi, "tarihsel kimliğinin sürdürülmesi" ilkesi benimsenmesine rağmen Ulus'un Merkezi İş Alanı (MİA) niteliğini oluşturan çok önemli yapıların plan dahilinde yıkılması kararı Plan'ın kendi iç çelişkilerinden biri olarak ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda Meydanın temel mekansal değerlerini Erken Cumhuriyet Dönemi yapılaşmalarıyla kazandı; 1950'li yıllardan itibaren Meydan çevresine yapılan yapıların "meydan"a katkısının sınırlı kaldığı ve hatta bazı örneklerde olumsuz sonuçlarının da olduğu belirlenmiştir. Söz konusu yüksek yoğunluklu yapılaşmanın Kale-Ulus-İstasyon görsel ilişkisini imkânsız kıldığı da başka bir gerçektir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b, s.111).

Erken dönem Cumhuriyet yapılarından olan "hal" binasının da arasta halinde yeniden tasarlanması ile bu çarşı sistemine ekleneceği ve tarihi ticaret alanının bitimini tarif eden Sulu Han ile Ulus Meydanı çarşı sistemini bütünleştireceği öngörülmüştür. "Taşhan Kapalı Çarşısı" konsepti çerçevesinde birlikte ele alınan yapı grubunun doğal zeminde mevcut cadde ve sokaklar korunarak 2. ve 3. katlardaki geçitlerle sürekliliğinin sağlanması yaklaşımı benimsenmiştir. Buna paralel olarak, Çarşının geleneksel Türk çarşısı unsurlarından olan "han"ların bir araya gelmesinden oluşması da uygun bulunmuştur (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b, s.112).

1950'li yıllardan itibaren yapılan yüksek yapıların, Ankara Kalesi'nin oluşturduğu görünümü (vistayı) kaybederek,

Ankara Kalesi, Hacıbayram Camii ve çevresindeki tarihi doku ile ilişkisini kopardığı açıktır. Ulus İşhanı yüksek kitlesinin, Sümerbank binası ile uyum yerine, Anafartalar Çarşısı ve Gümrük Müsteşarlığı binaları ile birlikte önceki dönemin tüm yapılarını ve mekânlarını kitlesel olarak ezdiği ve dolayısı ile Ankara Kalesi ve Ulus'un İstasyon tarafından engellendiği de doğrudur.

Ancak, bu gerekeçlerin burada 40 yıldan beri oluşmuş ve modernleşmenin, modern mimarlığın temsilcileri olan ve her biri yarışma ile elde edilmiş yapıların yıkılmasına gerekeç gösterilmesi, şehircilik ilkeleri, sanat tarihi ve mimarlık tarihi açılarından doğru bulunmamıştır. Birlikçi heyeti bu gerekeçlerin ve plan kararının alanın tarihsel dokusu ve tarihsel gerçeklerle örtüşmediği düşüncesinde olduğunu belirtmektedir (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya no 2007/1411).

DOCOMOMO (Documentation and Conservation of the Modern Movement) Türkiye Ulusal Çalışma Grubu (2005) açıklamasında; "Bir bütün olarak bu proje, Türkiye'de 1950 sonrası modern mimarlık ve kentsel tasarım uygulamalarının başarılı ve karakteristik bir örneğidir. Bu kompleksin önemli bir bölümünün yıkılması, yalnızca avlu çevresindeki çarşı bölümlerinin korunması bu projeye ve mimarlarına karşı bir saygısızlıktır..." denilerek projeye karşı çıkmıştır.

Taşhan (Ulus) Merkezi Tarihsel Gelişimi

Ulus çevresinin niteliğinin daha iyi anlaşılması amacıyla, aşağıda Ulus tarihi kent merkezi içinde Karaoğlan Çarşısı'nın (Taşhan – Ulus) gelişim süreci özetle verilmiştir.

1892'de Ankara'ya uzatılan demiryolu; bölgesel olarak İç Anadolu'da tarımsal üretim ve gelirinin artması, buna bağlı olarak vergi geliri ve tüketim malları kullanımlarının artmasına yol açmıştır. Bunun Ankara şehir merkezindeki etkileri; günlük tüketim maddeleri ile tarımsal ürünlerin depolama ve ticaretinin önem kazanması, demiryolu ile şehrin doğrudan bağlandığı noktada görece daha yeni ve modern bir merkezin gelişmesi olmuştur.

Demiryolunun Ankara'ya ulaşmasından sonra, şehirdeki dükkan ve mağaza sayısının artışı dikkat çekmektedir. İlk olarak 1893'de Bank-ı Osmani (Osmanlı Bankası) bir şube açmıştır. 1895-1902 yılları arasında, 7 yıl gibi kısa bir sürede, şehirde 200'den fazla büyük mağaza ve bir büyük hanın (Taşhan) açılmış olması, bu kesimin hızlı bir gelişme içinde bulunduğunu göstermektedir. Karaoğlan Çarşısı, bu gelişmenin odağı olmaktadır. Şehir merkezinin; topoğrafik yapı, ulaşım sistemi, ticari kullanımların dağılımı, mahal-

lelerin ve etnik grupların yerleşimi gibi özelliklere bağlı olarak geliştiği gözlenen bu ikili yapısı çok fazla değişikliğe uğramadan 20. yüzyıla kadar ulaşmıştır (Tunçer, 2001).

Bu arada, sof üretim ve ticaretinin çöküşü, kıtlık ve yangınlar gibi nedenler, geleneksel ticaret merkezinde büyük tahribata neden olmuş, Bedesten ve çevresinin çöküşü; Sulu Han ve çevresi Tahtakale ve Karaoğlan çarşılarının göreceli olarak önem kazanmasına yol açmıştır. 19. yüzyıl sonlarına doğru, bu çöküşü engellemek amacı ile yapılan bazı girişimler de kısmen etkili olabilmıştır. Şehrin geleneksel yapısını değiştirmeye ve fiziki yapısını yenilemeye yetmemiş olan bu girdiler, şehrin belirli bir kesiminde etkili olarak daha modern denilebilecek bir kesimin gelişmesine neden olmuş ve Ulus merkez gelişimini başlatmıştır.

Karaoğlan Çarşısı adıyla uzun bir süre yaşayan bu alan, şehrin gelişmeye aday kesimi olarak ortaya çıkmış ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da "Ulus" adını alarak bu gelişimini sürdürmüştür.

Meydan Gelişimi ve Karaoğlan Çarşısı

Demiryolu ile şehrin doğrudan bağlantısını sağlayan İstasyon Caddesi'nin Karaoğlan Caddesi (Anafartalar Caddesi) ile kesiştiği nokta olan Taşhan Meydanı'nın (Ulus Meydanı) gelişimi, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında büyük hız kazanmıştır. Görüldüğü gibi Taşhan, alanın tümü değil, sadece bugünkü Sümerbank'ın yerinde yer alan küçük bir konaklama hanıdır. Bu hanın aşırı ölçüde abartılarak, sebze haline kadar olan kesimlerin yıkılarak hanlar bölgesine çevrilmek istenmesi tarihi gerçeklere ve tarihi gelişime de uymayan nitelikler taşımaktadır.

Daha önce, kışın çamurdan, yazın da tozdan geçilmeyen meydana 1924 yılında Arnavut kaldırımı döşenmiştir.⁷ Meydanın adı önceleri Hakimiyet-i Milliye daha sonra da Ulus Meydanı olarak değiştirilmiştir (Şekil 8).

Meydanın bir yanında, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi binası olarak kullanılan İttihat ve Terraki Cemiyeti'nin binası bulunmaktadır. Bunun karşısında ise, Cumhuriyet'ten sonra düzenlenen ve "nezih" olmasına gayret gösterilen Belediye Şehir Bahçesi yer almaktadır.

Cumhuriyetin ilk anıtı olan ve ünlü Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından yapılan Zafer Anıtı, 1927 yılında, Taşhan'ın önündeki meydana konumlanmıştır (Şekil 9).

Ulus Meydanı'nın gelişmesi ise bu tarihten sonra hızlanmıştır. Ankara'nın o devre göre en modern, kaloriferli ve

banyolu, telefonlu oteli olan Hotel D'Angora ya da Taşhan Palas, Taşhan Meydanı'nı belirleyen en önemli anıtsal yapıydı. Bu yapı, Ankara İmar Planı yarışmasını kazanan Prof. Hermann Jansen'in itirazlarına rağmen yıktırılarak, yerine Sümerbank binası inşa edilmiştir.

Kurtuluş Savaşı günlerinin meşhur Kuyulu Kahve'si ve Anafartalar Caddesi'nin sağında bulunan salaş dükkanların yıktırılması ile yapılan İstanbul Pastahanesi ve İstanbul Otel, Taşhan Palas'ın karşısında yer almaktaydı. Bu 1955'lerde, merkezin bu salaş dükkanların bulunduğu kesimler de yıktırılarak, yerine bugünkü Anafartalar Çarşısı ve Ulus İşhanı inşa edilmiştir.

Görüldüğü gibi, Taşhan'dan Hükümet Caddesi'ne kadar uzanan Karaoğlan Çarşısı Caddesi (Anafartalar)'ın iki kenarı, han, otel, mağaza, pastahane gibi şehrin, sosyal ve kültürel gereksinimlerine karşılık verecek kullanımlar ile daha modern olarak nitelendirilebilecek ticari kullanımların yer aldığı bir kesim olarak gelişmiştir.

Tarihi geri getirmek mümkün olmadığı gibi eski yapıların taklit edilmesi, var olmayan üslupların yeniden oluşturulması mimarlık ve şehircilik yaklaşımlarında bilimsel ve doğru bulunmamaktadır.

Plan Raporu'nda, Ulus Meydanı'nın temel mekânsal değerlerini Erken Cumhuriyet Dönemi yapılaşmaları ile kazan-

dığı vurgulanmakta, 1950'li yıllardan itibaren meydan çevresine yapılan yapıların Meydan'a katkılarının sınırlı kaldığı savlanmaktadır.

Bu savlarla;

Ulus Meydanı'nı kuşatan 1950'li ve 1960'lı yıllara ait yapılar, "tarihsellik" ve "eski" tanımlarının dışında bırakılmaktadır. Ancak 1950'li yıllar Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığında bir dönüm noktası sayılmalıdır. 1950'li yıllara kadar mimarlık anlayışları ve üslupları kesin çizgilerle belirlenebilmişken, 1950 sonrasında birçok anlayış, üslup ve düşünce bir arada var olabilmıştır. Bu dönemde, rasyonalist-pürist, brütalist, bağımsız biçim arayışları ve geleneksel mimarlık değerlerinin yeniden yorumlanması şeklinde sıralanabilecek üsluplar bir arada yer almıştır. Bu dönem mimarlığı kendisine evrensel bir kimlik aramaktadır (Ankara 4. İdare Mahkemesi, Dosya No 2007/1411).

Günümüzün çağdaş koruma anlayışı artık "eski" ve "tarihsellik" kavramlarının dışına çıkarak, her dönemin kentleşme ve mimarlık anlayışını yansıtan özgün örneklerin korunması ve geliştirilmesine yönelmiştir. 2863 Sayılı Kanun'da 5226 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda kabul edilen tanım, yeni ve geniş bir perspektif oluşturmaktadır:

Şekil 8. Düzenleme öncesi Taşhan Meydanı (soldaki yapı Taşhan).
Kaynak: Taşhan Meydanı, 1895.

Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan ve ya tarih öncesi ya da tarihi devirlere ait sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır (Madran, Elvan ve Özgönül, 2005).

Bu tanım, 20. yüzyıl mimarlığının da yeni bir anlayışla değerlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Böylece, yakın geçmişe ait yapıların da korunması gerekli birer sanat yapıtı olarak ele alınması, “anı değeri”, “kimlik değeri”, “işlevsellik değeri” gibi farklı ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Koruma anlayışındaki bu gelişmelere koşut olarak, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öne çıkan modern mimarlık ürünlerinin korunması gereği DOCOMOMO (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement) Türkiye Çalışma Grubu’nun 2002 yılında kurulmasından bu yana daha yoğun bir biçimde tartışılmakta ve üniversitelerin, Mimarlar Odası’nın ve çeşitli mimarlık yayın organlarının girişimleri ile son yıllarda hızla kabul görmektedir (Madran, Elvan ve Özgönül, 2005).

Ulusal ve uluslararası platformda gelişen bu koruma anlayışı çerçevesinde, Cumhuriyet Dönemi mimarlık ürünlerinin zaman koşulu olmaksızın, farklı ölçütler çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Ulus Meydanı ve çevresindeki yapıların kent içinde taşıdıkları anlam ve mimari özellikleri değerlendirildiğinde, belge değeri taşıyan ve kent tarihi üzerine farklı bilim dallarında yapılan değerlendirmelere ışık tutan kimlikleri ile korunmaları gerekmektedir.

Ayrıca bu alanda öngörülen yıkımlarla Ulus Meydanı’nın, tarihi çevrenin ölçeği ile uyumsuz, tanımsız büyük bir boşluk haline gelmesi, yeri değiştirilen Zafer Anıtı’nın ise mekânsal bağlamını yitirerek bu boşluk içerisinde kaybolması kaçınılmazdır.

Plan Raporu’nda;

Ulus Meydanı’nın ve meydan ile bütünleşen yakın çevresindeki mekanların irdelenmesi sonucunda... Aynı şekilde, bugün Ulus Meydanı’na olumsuz etkileri olan 100. Yıl Çarşısı yapısının yıkılarak, 1920’li yılların bir başka önemli mekânsal değeri olan Birinci TBMM binası ile karşısındaki Millet Bahçesi ve Millet Çarşısı’nın Ulus Meydanı ile bütünleşen tarihsel ilişkisinin yeniden kurulması öngörülmüştür.

...Ulus Meydanı’nın Ankara Kalesi ile tarihsel olarak kurduğu görsel ilişki de başka bir değerlendirme konusu olmuştur. Bu kapsamda, Meydana katkısı sınırlı olan yüksek katlı kamu yapıları ile bunların ortasındaki Anafartalar Çarşısı’nın blok olarak ortadan kaldırılması ve bu alanların Meydan ile açık alan sis-

Şekil 9. Ulus Meydanı’nda bulunan Zafer Anıtı ve arkada Taşhan.
Kaynak: Taşhan (Ulus Meydanı, 1927).

temi içinde bütünleşecek şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür. Böylelikle Ulus Meydanı'nın hem Ankara Kalesi ile görsel ilişkisi hem de Hükümet Meydanı ile fiziki ilişkisi yeniden kurulabilecektir...

...bugünkü yapıların yıkılmasıyla oluşacak alanda yapılacak olan "Taşhan Kapalı Çarşısı" da, kentin farklı gelir gruplarının alışveriş ihtiyacının karşılanması ve turizme yönelik ticari işlevlerin yer seçmesi bakımından Meydana canlılık getirecektir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008b).

Sosyal Güvenlik Kurumu mülkiyetindeki parseller üzerinde Taşhan Kapalı Çarşısı adı altında Plan'da yapılan inceleme sonucunda; iki ile beş kat arasında kademeli yapı yüksekliği ve turistik tesis kullanımı kararı verilmiştir. Bu plana göre;

100. Yıl Çarşısı, Anafartalar Çarşısı, Ulus İş Hanı'ndaki 13 katlı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası, yeni yapılan Ulus Şehir Çarşısı (Sümerbank yanı), Modern Çarşı, Ulus Sebze Hali, Türk Telekom (eski PTT) binaları, Gümrük Müsteşarlığı (eski Köy İşleri Bakanlığı) 15 katlı bir bina ve 100. Yıl Çarşısı'nın da aralarında bulunduğu Ulus'un kimliğini oluşturan birçok yapı hakkında yıkım kararı verilmiştir.

Proje; Ulus'un tarihi kimliğine ve Cumhuriyet Dönemi'nden kalma yapılara karşı bir tehdit unsuru doğurmakta, rant tesisleri oluşturmakta, Ulus İş Hanı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası, Ulus Çarşısı, Ulus Sebze Hali, Telekom binaları, Gümrük Müsteşarlığı ve Yüzüncü Yıl Çarşısı gibi Ulus'un kimliğini oluşturan yapıların yıkılmasının önünü açmaktadır.

Ankara tarihî kent merkezi üç temel parçadan oluşmaktadır: Ulus, Kale ve Hamamönü. Bu üç bölge geçen on yılı aşkın sürede kaderine terk edilmiş, uzun yıllar boyunca Hacıbayram Meydan düzenlemesi hariç, kapsamlı ve bütüncül planlama çalışması ve uygulaması yapılmamıştır. Ulus Projesi çerçevesinde çarşıların yıkılma niyeti nedeniyle zor günler yaşayan Ulus esnafı; Modern Çarşı'nın yanmasıyla, mağdur kaldıkları ve çarşının yeniden ayağa kaldırılması yönünde verilen sözlerin tutulmadığı gerekçesiyle açlık grevine başlamışlardır. Ulus'un, bir kentsel dönüşüm bölgesi ilan edilmesindeki asıl niyetin Ulus'u korumak değil, yıkıp yeniden yapmak olduğu görülmektedir.

Yeni plan, Ulus için geriye dönülmesi çok zor bir yıkım kararını içermekte; ekonomik ömrünü tamamlamamış

pek çok binanın yıkılmasını öngörmekte; inşaat süresince turizm ve ticaret gelirlerinde yaşanacak düşüşler ve kaybedilen işler düşünüldüğünde trilyonlarca liralık ülke kaynağının israf edilmesine yol açmaktadır.

Tüm dünyada yapılan uygulamalar göstermiştir ki, bu tür yaklaşımlar sonucunda tarihî kent merkezleri insansızlaşarak yaşamayan alanlara dönüşmekte yada daha çöküntüleşmekte ve tarihî özelliklerini tamamen kaybetmektedirler. Ulus'un ve Ankara'nın kimliğini oluşturan bu yapılardan vazgeçilirse Ulus'tan da vazgeçmiş olunacaktır. Proje uygulanır ise; eskimiş tarihî yapıların yerini granit ve camla kaplı gösterişli binalar alacak ama Ankara ve Türkiye tarihinden ve kimliğinden çok şey yitirecek, binlerce yıllık tarihî birikim unutulmaya terk edilecektir.

Planda; Ulus kavşağı yeraltına alınmış, Kale-Ankara Palas ve Dışkapı-Kızılay yönlerinde 2 adet tünel önerilmiş ve Ulus kavşağında üç katlı kavşak yapısı ortaya çıkmıştır. Ancak bütün bu trafik geçişleri arasında raylı toplu taşıma önerisi bulunmamaktadır. Ayrıca tüm bu öneriler alanın arkeolojik değer taşıyor olması gerçeği göz ardı edilerek hazırlanmıştır. Ulus'ta yeraltında yaklaşık 2000 yıllık bir Roma Dönemi kenti olduğu düşünüldüğünde, bölgede yapılacak katlı kavşak ve tünellerin bölgenin altında bulunan tarihî eserlere zarar verebileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde İstanbul'da, Marmaray çalışmaları esnasında arkeolojik bulgular zarar görmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Ulus Meydanı ve çevresindeki yapıların kent ve mimarlık tarihi mirası olarak korunması oldukça önem taşımaktadır. Bunun gerekçeleri şöyle belirlenebilir:

- Söz konusu yapılar, yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik ve mimari özelliklerini tanımlamakta ve sosyal yaşama konu olma özellikleri ile öne çıkmaktadırlar.
- Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar, Osmanlı Dönemi'nden başlayarak günümüze kadar farklı dönemleri ve mimarlığın çeşitli aşamalarını gözler önüne sererek kent ve mimarlık tarihi okumalarını sağlamaktadır. Ancak koruma bilinci Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcı ile sınırlı kalmamalı bu sürecin devamı olan dönemler de aynı kapsama alınmalıdır. Mimari ve sembolik kullanım değerleri dikkate alınarak, kentin geçmişini unutmayı engelleyecek bir adım olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılmış binalar da korunmalıdır.

- Ulus Meydanı ve çevresindeki söz konusu yapılar, başkent Ankara'nın modernleşme öyküsünü tanımlayan örneklerdir. İlk yürüyen merdiven örneği, yeni yapı malzemelerinin kullanılması gibi özellikleri, yapılara "ilk ve tek olma" değeri kazandırmaktadır.
- Söz konusu yapılar yarışma sonucunda elde edilmiş, mimari özellikleri ile buldukları bölgenin kimliğini oluşturmuşlardır.
- Yapılar, dönemin ünlü mimarlarının jüri üyesi olduğu yarışmalarla elde edilmiştir. Bu özellikleri bakımından da dönemin estetik eğilimlerini, beğenilerini ortaya koymaktadır.
- Yapılar, başlangıcından bu yana, buldukları bölgeye iş ve ticaret merkezi olma özelliği sağlamakta, bu işlevlerini de sürdürmektedir. Bu nedenle işlevsel değerleri bulunmaktadır.
- Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar, Ankaralılar'ın ya da Ankara'ya gelenlerin yaşamlarında anılarının olduğu, kentsel bellekte yeri olan, bu yönleri ile de "anı değeri" taşıyan bir özelliğe sahiptir.
- Yapılar, bakımsızlıktan kaynaklanan kimi bozulmalara karşın, sağlamlıklarını ve kullanılabilirliklerini sürdürdükleri için ekonomik değerleri sürmektedir.
- Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar, sosyal ve kültürel yaşamlarda yer edinmiş kimlikleri, romanlara konu olmuş özellikleri ile sadece Ankara için değil Türkiye ölçeğinde ortak kültürel miras olarak değerlendirilmelidir.

Yukarıda belirtilen gerekçeler doğrultusunda, Ulus bölgesinin, kentin kamu yaşantısının mekânı olarak başlangıcından bu yana üstlendiği işlev göz önüne alınmalı, bu özellikleri yitirilmeden korunmalıdır.

Ankara Ulus tarihi kent merkezi sit alanlarını da içine alan ve "yenileme proje alanı" olarak Bakanlar Kurulu'na belirlenen alan içerisinde koruma amaçlı imar planı değişikliklerine gidilemeyeceği, buna rağmen yürürlükteki üç ayrı koruma planında da değişiklik önerilerek açıkça ilgili kanun ve yönetmeliklere aykırı davranıldığı belirlenmiştir.

Söz konusu Plan, belirtildiği gibi koruma amaçlı imar planı ise; planın 5225 Sayılı Kanun ile değişiklik yapılan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde hazırlanması, planlama süreci ve içeriğinin ise 25887 sayı ve 26 Temmuz 2005 tarihli Resmî Gazete'de

yayımlanan, Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslarına Ait Yönetmelik ve Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi'ne uygun olması gereklidir.

Planın temelde uygulanması çok zor olması nedeniyle, planıcının diğer ürettiği kararların da bu uygulama zorluklarının, olanaksızlıklarının diğer bütün unsurlarını kapsadığı, yenileme proje alanı içerisinde "özel proje alanları" yarattığı, bu alanlarda yer alan mimari örneklerin hangi biçimde ve hangi bağlam ile üretildiklerine bakmaksızın geniş yıkımlar önererek bir dönemi temsil eden mekan ve onları bütünleyen yapı gruplarını planlama alanı içerisinde tasfiyeye yöneldiği belirlenmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi'nde yerine getirilmesi hükme bağlanan, koruma alanları için daha önceki plan müelliflerinin üretmiş oldukları belge, bilgi ve dokümanların değerlendirilmesi şartının göz ardı edildiği, yapılan analizlerin ise daha önce aynı alan için yapılan analizlerle kıyaslanmayacak kadar yetersiz olduğu, bu analizlerle bu kadar değerli yapının bulunduğu alanlarda planlama yapılmaya çalışılırsa sonucunda da tarihi dokuyu koruma adına katleden, geniş çaplı yıkımlara yol açan belgeler üretileceği bu örnekte de kanıtlanmıştır.

Sonuç olarak yargı tarafından bu Plan'ın, korumadan çok yıkarak yenileme öncelikli olduğu, bu yenileme etkinliğini rant üretici olarak gören vizyonu sınırlı, sığ bir görüşe sahip olduğu ve tarihi bölgedeki yenilemeyi de büyük rant getireceği umulan yeni ticaret alanları ile yaratmayı amaçladığı görülmektedir. Planın bu sınırlı vizyonla, Ankara'nın arkeolojik katmanlarını, geleneksel kent dokusunu ve Ulus'un tarihsel kimliğinin en önemli niteliğini oluşturan Erken Cumhuriyet Dönemi mimari mirasını oluşturan mimari yapı, kentsel mekân, çevre ve yer özelliklerini de tehdit eden bir belge olduğu düşünülmektedir.

Bu niteliği ile söz konusu Plan'ın koruma amacından çok teknik ve sosyal altyapısı oluşturulmadan büyük çaplı bir yenileme projeleri bütününe indirildiği anlaşılmaktadır. Tüm anılan nedenlerle, Koruma Bölge Kurulu'nun 17.05.2007 tarih ve 25 sayılı kararı ile uygun görülen ve Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.06.2007 tarih ve 1619 sayılı kararı ile onanan, 1/5000 Ölçekli Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve eki Plan Notları'nın yürütmesi durdurulmuş ve iptal edilmiştir. İptal kararı sonrasında

Ulus tarihi kent merkezinde koruma amaçlı yeni bir planlama çalışması Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmaktadır.

Notlar

- 1 Yaklaşık olarak 1.300.000 m² alanı kapsamaktadır.
- 2 T.C. Anayasası (1982), Madde 35.- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.
- 3 19660 sayılı ve 10.12.1987 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" in tanımlar bölümünde "Kentsel Sit: mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanları..." olarak tanımlanmıştır.
- 4 2863 Sayılı Kanununun 57. maddesinin (d) bendinde 5226 Sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır.
- 5 Planların elde edilme süreci ile ilgili bu tespit üzerine Ankara Büyükşehir Belediyesi ile ilgili firma arasında imzalanan 23.03.2006 tarihli idari sözleşmenin ve bu sözleşmenin ayrılmaz parçası olan özel teknik şartnamenin uygulayıcı idari işlem olarak, öte yandan bunların dayanağı olan 14.12.2005 gün ve 3175 sayılı Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi kararının düzenleyici idari işlem olarak öncelikle yürütmesinin durdurulmasına ve ardından iptaline karar verilmesi talepli olarak TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara Şubesi tarafından Ankara 4. İdare Mahkemesi'nin 2006/2454 E. sayılı dosyası üzerinden dava açılmıştır.
- 6 Yönetmeliğe göre; Revizyon Planı mevcut koruma amaçlı imar planının uygulanmasının mümkün olmadığı veya yeni ihtiyaç ve sorunların teknik ve bilimsel gerekçelere dayalı araştırmalar sonucu hazırlanan raporlarla ortaya konulduğu durumlar ile üst ölçekli plan kararlarına uygunluğunun sağlanması amacıyla koruma amaçlı imar planı yapım ilkelerine bağlı olarak, planın tamamının veya plan ana kararlarını etkileyecek büyük bir kısmının yenilenmesi sonucu elde edilen plandır.
- 7 Bu kesim ile ilgili geniş bilgi ve fotoğraflar için Bkz.: 50 Yıllık Yaşantımız 1923 - 1933, Cilt I, Milliyet Yayınları, 1976 ve Mehmet Tunçer, Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14. - 20. yy). 2001.

Kaynakça

- 50 Yıllık Yaşantımız 1923 - 1933, Cilt I. (1975). İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Ankara 10. İdare Mahkemesi, E: 2007/885, K: 2008/2258, (23.07.2008).

- Ankara 4. İdare Mahkemesi. Bilirkişi raporu, Dosya no: 2007/1411.
- Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Hukuk Müşavirliği, Sayı: 2007/1411 E [Dava Dosyası].
- Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi. Karar no: 33, (15.01.1990).
- Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi, Karar no: 210, (14.01.2005).
- Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi. Karar no: 1619. (15.06.2007).
- Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi, Karar no: 1964, (15.07.2005).
- Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi. Karar no: 2127, (17.08.2007).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2008a). *Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı*.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2008b). *Ankara Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı Yenileme Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu*.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Bayındırlık Komisyon Raporu, Sayı: 589. (17.08.2007).
- Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. Karar no: 1111, (09.12.2005).
- Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı [Uydu görüntüsü]. (2013). 5 Kasım 2013 tarihinde <https://maps.google.com/> adresinden erişildi.
- Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. Karar no: 25, (17.05.2007).
- Avrupa Mimari Miras Tüzüğü*. (1975). (Çev.: M. Erdil). 10 Eylül 2013 tarihinde <http://www.kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Avrupa-Mimari-Miras-Tuzu%C4%9Fu,-COE,-1975.pdf> adresinden erişildi.
- Bakanlar Kurulu Kararı, Karar tarihi: 08.08.2005, Karar sayısı: 2005/9289. (07.09.2005). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 25929. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Bilirkişi raporu (1952). Mimarlık Dergisi, (5-6), 29-40.
- DOCOMOMO Türkiye Ulusal Çalışma Grubu. (2005). [Basın Açıklaması].
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu*. (1972). 10 Eylül 2013 tarihinde <http://teftis.kulturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> adresinden erişildi.
- Göksu, E. ve Özkut, D. (17 Mayıs 2007). Muhalefet Şerh Raporu. Ankara 4. İdare Mahkemesi Bilirkişi Raporu, Dosya No 2007/1411.
- Günay, B. (t.y.). 1/1000 Ölçekli Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma İslah İmar Planı'na ilişkin açıklamalar. 18 Eylül 2013 tarihinde <http://www.arkitera.com/v1/gundem/ulus/yazi3.htm> adresinden erişildi.
- ICOMOS. (1987). *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü*. 18 Eylül 2013 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0884650001353670152.pdf adresinden erişildi.

- Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik. (26.07.2005). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 25887. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik. (10.12.1987). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 19660. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu. Sayı: 954, (10.11.1989).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ankara Bölge Kurulu. Sayı: 9280, (02.07.2004).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun no: 5226, Kabul tarihi: 14.07.2004. (27.07.2004). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 25535. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun no: 2863, Kabul tarihi: 21.7.1983, (23.7.1983). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 18113. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.). Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi. 12.11.2013 tarihinde www.teftis.kulturturizm.gov.tr adresinden erişildi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, [Yazışma]. Sayı: 16HKM/05-143326-154492 (17.10.2005). Ankara 4. İdare Mahkemesi Birlikçi Raporu, Dosya No 2007/1411.
- Madran, E. Altan Ergut, E. ve Özgönül, N. (2005). Ulus tarihi kent merkezi. *Planlama*, 4, 51-53. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/4d2004bf28a2095_ek.pdf adresinden erişildi.
- Nalbant, K. (2005). *Ulus bir başka güzelleşecek şimdi!* 18 Eylül 2013 tarihinde <http://v3.arkitera.com/spotlight.php?action=displaySpotlight&ID=4&year=&aID=129> adresinden erişildi.
- Otopark Yönetmeliği. (01.07.1993). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 21624. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. [Resmi yazı]. Sayı: B.07.1.EMS.0.80.06.00/2117, (06.06.2008).
- Şenceol, S. (2007). Forum: Ulus'ta güncel gelişmeler. *Ankara Tarihi Kent Merkezi 1: Ulus Paneli, 17 Mayıs 2005* içinde (s.110). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Taşhan (Ulus) Meydanı [fotoğraf]. (1927). Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi (0816), Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM), Ankara.
- Taşhan Meydanı [fotoğraf]. (1895). Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi (0113/2), Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi (VEKAM), Ankara.
- TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. [Yazışma]. Sayı:07-48. (13.01.2005).
- Tunçer, M. (2001). *Ankara (Angora) şehri merkez gelişimi (14. - 20. yy)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tunçer, M. (2009). Cumhuriyet'in mimari mirasının planlama aracılığı ile korunması: Ankara örneği [Bildiri]. *Cumhuriyet'in Mimari Mirası Sempozyumu*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. (1982). 14 Eylül 2013 tarihinde http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu. Kanun no: 5434, Kabul Tarihi : 8.6.1949. (17.6.1949), T.C. Resmî Gazete, Sayı: 7235. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Ulus İşhamı Kuzey Avlusu. [Fotoğraf]. (2007). Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Ulus Meydanı [Uydu görüntüsü]. (2013). 5 Kasım 2013 tarihinde <https://maps.google.com/> adresinden erişildi.
- Ulus'ta dev proje için ilk adım [Haber]. (2004). *Büyükşehir Ankara Belediyesi Haftalık Bülteni*, 22-28 Aralık.
- Venedik Tüzüğü*. (1964). 10 Eylül 2013 tarihinde http://www.bursamimar.org.tr/tuzukler/venedik_tuzuk.pdf adresinden erişildi.
- Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği. (14.12.2005). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 26023. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.
- Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. Kanun No: 5366, Kabul tarihi: 16.06.2005. (05.07.2005). T.C. Resmî Gazete, Sayı: 25866. Ankara: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.